

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

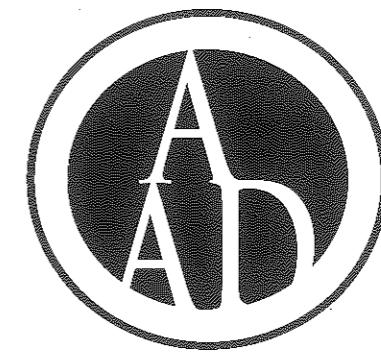
ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Alevi Studies

Kış/Winter 2013 Sayı/Volume 6

Uluslararası Hakemli Bilimsel Akademik Süreli Yayın

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The Journal of Alevi Studies

HAKEMLİ DERGİ

Kış/Winter 2013, Sayı/Volume 6

Uluslararası Süreli Yayın - 6 ayda bir yayımlanır - Ücretsizdir.

ISSN 2146-4421

Ankara, Aralık - 2013

MİZANPAJ-DİZGİ:

Serap ÜÇPINAR

TÜRKÇE-DÜZELTİ:

Coşkun KÖKEL - Sibel KUŞCA

İNGİLİZCE ÇEVİRİ SORUMLULARI:

Sibel KUŞCA

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ İMTİYAZ SAHİBİ

Özgür Savaş ÖZÜDOĞRU

YÖNETİM KURULU

Alaattin ATEŞ

Ali DİRİL

Dursun DİRİL

Fikret MİRZAOĞLU

Halil ŞAHİN

Muzaffer BİLGİN

Önder YILMAZ

Özgür Savaş ÖZÜDOĞRU

Tarkan YILMAZ

Teoman TÜRKOĞLU

Yılmaz KAYAASLAN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ VE EDITÖR

Coşkun KÖKEL

ÜLKE TEMSİLCİLERİ

ALMANYA Hasan Gazi ÖĞÜTCÜ

YUNANİSTAN Ahmet KARAHÜSEYİN

ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ YÖNETİM MERKEZİ ADRESİ**ALEVİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

Adres: 1201 Sokak No: 55 Ostim-ANKARA/TÜRKİYE

Tel: +90.312 267 35 51 Belge Geçer: +90.312 267 35 59

www.aadergisi.com Elektronik Posta: info@aadergisi.com

BİLİM-DANIŞMA VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ali TORUN	Dumlupınar Üniversitesi
Prof. Dr. Aynur KOÇAK	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bilgehan ATSIZ GÖKDAĞ	Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Esat HARMANCI	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Harun YILDIZ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Kurtman ERSANLI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Medine SİVRİ	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet AÇA	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL	Ahi Evran Üniversitesi
Prof. Dr. Pakize AYTAÇ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Saffet SARIKAYA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Saim SAVAŞ	Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf TEPELİ	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Alpaslan DEMİR	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Beyhan KESİK	Giresun Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent BAYRAM	Kırklareli Üniversitesi
Doç. Dr. Caner IŞIK	Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Erdal YILDIRIM	Tunceli Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih USLUER	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

BASKI

Hermes Tanıtım Ofset Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cad. No: 105 İskitler-ANKARA/TÜRKİYE
Tel: +90.312 384 34 32 Belge Geçer: +90.312 341 01 98
Şubat - 2015 / 1.500 Adet

Gönderilen yazılar yayın yönergusoni esaslarına göre değerlendirilir ve iade edilmez.
Yazı, sahibinin sorumluluğundadır. Dergideki yazılar kaynak gösterilerek aktarılabilir.

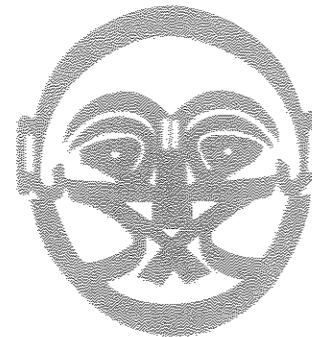
* Arka kapaktaki nefes, Güvenç Abdal Ocağı'nın Ordu, Giresun, Tokat -Zile yöresi hariç-, Samsun, Zonguldak ve Sakarya illerinde yerleşik mensupları tarafından cem ibadetinde okunmaktadır. Bkz. Coşkun Kökel. Güvenç Abdal Ocaklıları, Cem Erkannamesi I. s. 372. 2014. İstanbul.

İÇİNDEKİLER

Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. İsrafil BABACAN	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Doç. Dr. Murat Cem DEMİR	Tunceli Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa ŞEN	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Özer ŞENÖDEYİCİ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Sadullah GÜLTEN	Ordu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Kerim GÜLTEKİN	Tunceli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ali Kemal ÖZCAN	Tunceli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Berna AYAZ	Bülent Ecevit Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Betül AYDOĞDU	Erciyes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Birol AZAR	Fırat Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fahri MADEN	Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fevzi RENÇBER	Şırnak Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gülay Karadağ ÇINAR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hulusi YILMAZ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim TOSUN	Tunceli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA	Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Galip ALÇITEPE	Celal Bayar Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN	Gaziantep Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nermin ÖZCAN ÖZER	Marmara Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Recep TEK	Karabük Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Salih GÜLERER	Uşak Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Servet YAŞAR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ACAT	Şırnak Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Zekeriya KAPTAN	Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Doğan KAYA	Cumhuriyet Üniversitesi

MEKTEB-İ İRFAN OLMAK	XI
<i>Dr. Pakize AYTAÇ</i>	
KUL HİMMET OCAĞ'INDAN	XIII
<i>Erdoğan COBAN</i>	
EDİTÖRÜN KALEMİNDEN.....	XV
<i>Coşkun KÖKEL</i>	
GELENEK VE DEĞİŞİM EKSENİNDE SAMSUN YÖRESİ ALEVİLERİ.....	1/16
<i>Harun YILDIZ</i>	
BEKTAŞİ BABASI, ŞAIR YENİPAZARLI GURBİ VE ESERİ.....	17/32
<i>M. Fatih KÖKSAL</i>	
ŞAH HATAYÎ'NIN ŞİİRLERİNDE BAZI DİNİ-TASAVVUFİ	33/44
İNANÇ MOTİFLERİ VE ANADOLU ALEVİ KÜLTÜRÜNDE ŞAH HATAYÎ'NİN İZLERİ	
<i>Mehmet Saffet SARIKAYA</i>	
NESİMİ ŞİİRİNİ ANLAMA YOLUNDA.....	45/66
HURUFİ ŞİİRI ŞERHİNE GİRİŞ	
<i>Özer ŞENÖDEYİCİ</i>	
GAZİLER OVACIĞ'INDAN BİR EREN; KUL HÜSEYİN'İN HAYATI VE DEYİŞLERİ	67/124
<i>Caner IŞIK</i>	
MUHİBBAN DERGİSİNDE ALEVİLİK-BEKTAŞİLİK İLE İLGİLİ YAZILAR,.....	125/174
ŞİİRLER VE HABERLER	
<i>Fahri MADEN</i>	

ANADOLU ALEVİLİĞİNDE ŞECERE GELENEĞİ	175/200
-BİR AĞIÇEN OCAĞI ŞECERESİ ÖRNEĞİ-	
<i>Fevzi RENÇBER / Yaşar ACAT</i>	
MEŞHED SINIRINDA SÜNNÎ VE Şİİ ULEMA ARASINDAKİ MÜZAKEREELER	201/220
Gülay Karadağ ÇINAR	
SON BÜYÜK SÜNNÎ SAZ ŞAIRLERİNDE ALİ VE EHL-İ BEYT SEVGİSİ	221/254
Mahmut SARIKAYA	
ANADOLU KADIN MERKEZLİ ZİYARET YERLERİ	255/272
ZAMAN/MEKÂN ALGILAMALARI	
Çiğdem MOLLAİBRAHİMOĞLU	
KÜTAHYA ALEVİ KÖYLERİNDE SAĞALTMA OCAKLARI	273/286
<i>Münire BAYSAN</i>	

MEKTEB-İ İRFAN OLMAK

علی

Prof. Dr. Pakize AYTAÇ

Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Türk medeniyet havzasının düşündüğünde sistematiğinde, insanlarınımızın dimağına, gönlüne, ocağına, otagini kök salmış, şahsiyetimizi kuran ve onu bütünüyle kucaklayan, küflenmiş fikirleri, paslanmış duyguları, birikmiş tortuları silip atan, ülkemizin en derin patolojisi olan hasetleri, kinleri, ikiyüzlülükleri, intikam ve nefretleri, haksızlıklar, adaletsizlikleri, insafsızlıklar, yalan ve hileleri, kısacası toplum ahen-gimizi bozan bakterileri içimizden çekip alacak, akl-ı selimi ve hissi selimi gelişmiş aydınlarla ihtiyacımız her geçen gün artmaktadır. Tarihi ferasetimiz bize bu manada yol gösterecek pek çok kaynakla doludur. Adalet, hakkaniyet, bilgelik, cesaret, nezafet, insaniyet, hürriyet, ahlak-onur-şeref, ölçülü'lük, vakar gibi iz'an ve irfan yüklü kimliğimize yeniden ulaşma yolunda hepimize büyük görevler düştüğü açıktır. Bir medeniyeti kuran ve yeserten o medeniyetin aydınlarıdır. Ya "süflü ve mahkum" veya "ulvi ve hakim" olacağınız başka yolu yok! Düşünce evrenimizdeki bilgi boşluklarını doldurmak zorundayız. Kökleri yerinden oynamış bir kültürün aydınlarındaki cehalet, fikir boşlukları, toplumu yükseltici milli benlik ve şuur eksikliği, seviyeli ve kaliteli bir kültüre sahip olamamaları ülkemizin felaketi olmuştur. Söylemleri kısır, duruşu iddiasız, eylemleri sünepe aydınlar Türkiye Cumhuriyeti'nin hayat ve devamına katkı sağlayamazlar. Ülkemizin ikbali ve istikbali üzerinde kafa yormak zorundayız. Küresel patentli fikir akımlarına karşı 13. asır gibi bir felaket devrini, yorulmaz ve tükenmez şevkleri ve azimleriyle mayalayan Yunus Emre, Hünkar Hacı Bektaş Veli, Mevlana, Ahi Evran gibi rahmet diliyle kalpler fetheden yüce ruhlara çok ciddi, sistemli, metotlu, programlı, uzun vadeli çalışmalarla eğilerek bu şahsiyetlerin ürettikleri eserlerinin zarif ve harikulade derin anımlarını hayatı geçirmeliyiz.

Hayat, sevgi ve hürriyet insanoğlunun en büyük değerleridir. Sevgi; insanın kuvvetçe devleşmesi demektir. Anadolu'nun gönül erlerinden biri olan Hünkar Hacı Bektaş Veli ceylanla aslanı, yani zayıfla güçlüğü kucağında taşırken bütün dünyaya önemli bir mesaj veriyordu. Tanrı, insan ve doğadaki bütün varlıklar ve hatta tabiatın bütün unsurları bu mukaddes kucakta dost oluyorlardı. Muhabbetin teorisi, adap ve erkamı bu ruhta geliyordu.

Muhabbet kavramının bütün kodları, Aleviliğin marifet kapısında gizlidir. "Gördüğün ört, görmediğin söyleme", "incisen de incitme", "her ne ararsan kendinde ara" hükmünü buyruklaştıran Alevi düşüncesi "Hak Sübhane Teala, ademin göğsünü hoşgörü nuru ile bezedi" ilahi hikmetini sevgi sofralarına sererken, insanlığa nasıl bir ufuk kazandırdığını görmeyen haklı gururunu taşıyor olmalıdır. İnsan ken-

علی

SON BÜYÜK SÜNNÎ SAZ ŞAIRLERİNDE ALÎ VE EHL-Î BEYT SEVGİSİ *LOVE FOR ALÎ AND AHL AL-BAYT (PEOPLE OF THE HOUSE) IN THE LAST SUNNI MYSTRELS*

Mahmut SARIKAYA¹

ÖZET

Türkiye'deki Alevî ve Sünnî toplum arasındaki ortak noktalar, mensubiyet hissi, kader ve duygusal birliğine dair geniş bir liste ve zengin bir mirasa rağmen farklılıkların ve ayrılıkların öne çıkarılması yaygın bir yaklaşımındır. Çoğu kez siyasal amaçlar taşıyan bu yaklaşımın yanlışlığını ortaya koyan kaynakları, Sünnî inanç dairesinden halk şairlerinin eserlerindeki Ali ve Ehl-i Beyt sevgisinde de görmek mümkündür.

Bu çalışmada, bu bağlamda Sünnî-Hanefî geleneğin gerçekten en güçlü şairleri ele alınıp incelenmiştir. Bu şairlerin eserlerinde Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi, Kerbelâ acısı, Yezit ve Şimir nefreti, muharrem yas ve matemini duyma ve o acıyi ifade etme ile On İki İmam'ı kabul ve onların ruhaniyetine sağlanmanın çok açık görüldüğü ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ali Sevgisi, Ehl-i Beyt Sevgisi, Kerbelâ Acısı, Yezit ve Şimir Nefreti, Muharrem Yas ve Matemi, Ruhsatî, Âşık Şenlik, Müdâmî.

ABSTRACT

Despite the fact that there is a long list and rich heritage of common points, sense of belonging, faith and feeling unity to drive forward the discrepancies and divergencies is a widespread approach. It is also possible to find examples from various sources to reveal the wrongness of this frequently purposeful approach from the Ali and Ahl Al-Bayt (Ehl-i Beyt) love in the works of minstrels who belong to Sunni faith circles.

Within this work, with the above-mentioned context, the strongest poets of the Sunni-Hanefî tradition were handled and examined. It is demonstrated that within those poets' works Ali love, Ahl Al-Bayt (Ehl-i Beyt) love, Kerbelâ pain, hatred towards Yezit and Şimir, to feel the Muhamrem mourning and bereavement, expression of those feelings and to shelter to the spirituality of them can obviously seen.

1 Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Keywords: Ali Love, Ahl-al Bayt Love, Karbala Pain, Hatred on Yazid and Shimr, Muharram Mourning, Ruhsatî, Âşık Şenlik, Müdâmî.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin bir büyük kurtuluş savaşı verilerek kurulmasına rağmen belli zamanlarda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını oluşturan kitlelerde yeterli millet olma bilincinin bulunmadığı varsayımdan hareket eden değişik kişi ve kurumlar ortaya çıkabilemektedir. Vilâyât-i Şarkiyye Müdâfâ-ı Hukuk Cemiyeti'nin Erzurum'daki toplantılarında, padişah ve İstanbul Hükümeti'nin iradesi hilafına, Kongre Başkanlığı'na Mustafa Kemâl'i seçen üyeleri, Doğu Anadolu'nun şanlı halkın temsilcileri değilmiş gibi; 1925'ten itibaren doğuda ayrılkçı isyanlar başlatılmış, bu isyanın etkileri 1940'lara kadar devam etmiş, bu da ülkeyi içerisinde ve dışında zayıflatmıştır.

Bu tutum ve davranışlar, son yıllarda daha açık ve daha fütursuz bir biçimde sergilenebilir oldu. Son otuz yıllık bölücü terör de aynı ayrılkçı iddialarla ortaya çıkarak ülke için büyük tahribatlara sebep olmuştur.

Türk milletinin "dahili ve harici bedhahları", sanki Hacı Bektaş Dergâhı dedebabası milletin kurtuluşuna ve devletin kuruluşuna katkı sunmamış, sanki Alevî yurttaşlar Kurtuluş Savaşı'nda gönüllü olarak cephe den cepheye koşmamış gibi, yine Türkmen üzerine kirli oyunlar oynamış, zaman za-

man Sivas, Çorum, Kahramanmaraş başı rularını elde etmiştir. Sanki merhum Veysel peygamberâne bir bilişle olacakları bilip:

Yezid nedir, ne Kızılbaş
Değil miyiz hep bir gardaş
Bizi yakar bizim atas
Söndürmektir tek çaresi
(Bakiler, 1989: 31)

diyerek bu târihî uyarıları yapmamış gibi, ahmakça Madımak Oteli'nde canlar yakılmıştır. Bununla kalsa iyi, son günlerde olduğu gibi bazen de "memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar" işin aslı çözüme kavuşturacak hareketlerden yan çizerek bu yaraları kaşıyıp kangren hâline getirmeye çalışmaktadır. Bunların hepsinin Türk milletinin cehaleti üzerine oynanan oyunlar olduğu o kadar açıktır ki...

Bütün bu acıları yaşamamanın ve bu yaraları sarmanın bir tek yolu vardır: okumak; akilla, vicdanla, iz'arla okumak; böylece en büyük düşman olan cehaleti alt etmek... "İlimden gidilmeyen yolun sonunun karanlık" olduğunu bilmek ve düstur edinmek tek çıkış yoludur.

Öte yandan Sünî kardeşi hakkında, gerçekle örtüşmeyen olumsuz imgeler edinmiş ve "Sünîyi Yezit'in kendisi olarak gören Alevî" de az değildir.

Sünî Türkler yillardır: "Kardeşim, Ali'yi biz de severiz, peygamber evladının acısını duymamak mümkün mü? Yezit'e lanet olsun... Bizim evladımıza o zalimlerin değil, Ehl-i Beyt'in adını verdiğimiz baks-

na..." dese de bir türlü Alevî kardeşini inançlıaramamaktadır.

Oysa Sünîlerin içinden çıkışmış en müdrîk evlatları, onları her alanda şerefle temsil eden büyük saz şairleri, kendi toplumlarındaki Ali sevgisi ve Ehl-i Beyt'e bağlılığı çok yüksek seviyede ortaya koymuş, edebiyat ve sanat terminolojisine bunu başarıyla işlenmişlerdir. Son yıllarda Sünî kesimden, sağılıklı İslâmî bilgilerle donanmış olan birçok bilginin çıkarak Muaviye ve Emevî hareketinin İslam'a ihanetini dile getirmeleri de çok önemli bir gelişme olarak görülmelidir.

Bu çalışmada ele alınıp incelenen şairlerin tamamı Sünî ve Hanefî dirler. İncelenliğinde görüleceği üzere, aynı zamanda bu şairlerin eserlerinde Ali sevgisi, Ehl-i Beyt sevgisi, Kerbelâ acısı, Yezit ve Şimir nefreti, muharrem yas ve matemini duyma ve o acıyi ifade etme, On İki İmam'ı kabul ve onların ruhaniyetine siğınma çok açık görülmektedir. Bu çalışma ile onların bu duyuş ve söyleyişleri tespit edilerek dikkatlere sunulmuştur. Bu büyük ustaların Ali sevgisindeki içtenlikleri, peygamber evlâtına bağlılıklar, Kerbelâ acısını cezbe içerisinde terennüm edişleri çok etkileyicidir. Onlar, bâde içişlerini, âşık oluşlarını, şiir iklimindeki başarılarını "Sâki-yi Kevser" olan Ali'ye borçlu olduklarını ihsas ve ifade etmişlerdir.

Bu şairlerden Ruhsatî, aşk bâdesini içmesinin de aşkınnı icâzetinin de Hz. Ali'den olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Zevc-i Fâtimetü'z-Zehrâ Mevlâmımız
Kırdı küffârı hâk etti hem akıttı kanın

Kaldırdı Beytül-Haram'dan putların nişânın

Ol Aliyyü'l-Murtazâ arslanı ben bilmez miyim

Bilmeseydim Ruhsat alıp içmez idim câmî ben

Anın için leyî ü nehar çekerim efgânî ben
(Kaya, 1994: 370)

Bir başka şiirinde ise söyle der:
Bazı ahmak gelip beni yokluyor
Sen kimden nûş ettin şarâbı dêyu

Ahlakıma bakan Yezit sanıyor
Ruhum dâim Kerbelâ'da dönüyor
(Kaya, 1994: 526)

Yine bu şairlerin Nakşibendî Tarîkatı'na mensup olmaları onların bir başka ortak özelliğiştir.

Ruhsatî, Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi ile Kerbelâ acısını dile getirmesini eleştiren yobazlığa karşı tepki gösterip kendisini savunurken "ehl-i tarîkat" olduğunu ileri súrer:

Ben oturur, ben yatarım, ben gezerim, sana ne
Ben okurum, ben dinlerim, ben yazarım, sana ne
Ben bir ehl-i tarikatım, ben azarım, sana ne
Aklın yâmez, Ruhsatî'ye etme sitemler yine
(Kaya, 1994: 254)

Ruhsatî eserlerinde Nakşibendîliğini çok vurgulamıştır. "Nakşî tarîkâna girdim / Muhkem imana bağlandım" (Kaya, 1994: 349); "Bir mürşitten destur aldık/Yolun ya-

rısında kaldık/Mudara bir derviş olduk/
Kabul éder ise Çalap" (Kaya, 1994: 431) diyerek Nakşibendî olduğunu söyler. Şair, şeyhinin adını da verir. Bu zat, Şeyh Şakir Efendi'dir ve onun şeyhi de Erzincanlı Terzi Baba'dır.

Taríkatim Nakşibendî, Terzi Baba Sultan'ım
Şeyh Şakir Efendi gelse tazelenir imanum
Kíbleye teveccûh étsem cesette titrer cānum
Kalbimi rüsen éden ol cāna aklum yetmedi
(Kaya, 1994: 243)

Şair ayrıca Nakşibendî Taríkati'nın Hâlidî kolundan olduğunu da söyler: "Taríkatim Nakşibendî'nin Halidî Kolu'ndandır/İnâbetim Hacı Şakir Efendi elindendir"

Çıldırlı Âşık Şenlik, "Cümlemizin nesli birdi(r)/Hazret-i Âdem Evlâdi" diye başlayan ve Ermenilerle Türklerin farklarını anlatan manzumesinde Nakşibendî Taríkati'na mensup olduğunu dile getirir:

Sizin millet "Asvas"² der hep
Biz de deriz "Gani Ya Reb"
Size halal xamri³ şarap
Bize de kevser şerbeti.

2 Asvas: Ermenice'de Allah.

3 Xamri: içki, serhoşluk veren.

Bu çalışmada, A. Bican ERCİLASUN'un teklifi doğrultusunda (Ercilasun, 1999: 41-61) alışılmış transkripsiyon harfleri yanında hırıltılı h için x; nazal n için ɲ; kalın g için ğ; ince türsüzler yukarıdaki o sesi için ô; kapalı e için è; Azerbaycan Türkçesi ağızlarında görülen ince k sesinin değişmesiyle oluşmuş yh harfleriyle de gösterilen hece ve kelime sonu sesi için ɿ harfleri kullanılmıştır.

Sizin Hayruç Üçkilse'di
Biz Nakşibendî tarkatı
Siz tapdığınız İsa'dı
Biz de Mehmet ümmeti
(Aslan, 2001: 195)

Şimdi çalışmamıza konu olan âşıkların kısa biyografik bilgilerini verip eserlerinden örnekler aktaralım:

ÂŞIK RUHSATÎ

Âşık Ruhsatî 1835 yılında Sivas'a bağlı Deliktaş buçağında doğmuş, 1911 yılında yine Deliktaş'ta ölmüştür. Dedesi Tonus (Altinya) kasabasından olup babasının adı Şeyh Mehmet, annesi Safiye Hanım'dır. On iki yaşında iken hem annesini, hem de babasını kaybetmiştir. Ömrü yoksulluk içinde geçmiş, iyi bir tahsil de görememiştir. Kendi köyünde Ali Ağa'nın yanında azaplık yaparak geçinen Ruhsatî, ayrıca kiracılık, suculuk, çobanlık, rençberlik, duvarçılık işleri de yapmıştır. Bazen geçim için gurbete gittiği de olmuştur.

Ruhsatî asıl adı Mihri olan, Elbistan kökenli bir hizmetçi kızla evlenmiş, Meryem dediği bu eşи genç yaşta öderek beş çocuğu nu annesiz bırakmıştır. Bu beş çocuğundan biri olan Ali de bir saz şairi olmuş fakat 38 yaşında ölmüştür.

Ruhsatî'nin daha sonra Ayşe ve Fatma adında iki kadınla yine evlendiği biliniyor. Dördüncü evliliği ise Mühimme adlı bir hanımlıdır.

Ruhsatî'nın şiirlerinde bütün bu hayatının izleriyle karşılaşılır. Oda Sünnî ve Hanefî olup Nakşibendî Dergâhı'na mensuptur. Yukarıda işaret edildiği üzere, Sivas'taki Alevîlik ortamından ve Nakşibendîlik'in Ali ve Ehl-i Beyt sevgisinden beslenen bir şahsiyet olarak tarihe geçmiştir Ruhsatî.

Ruhsatî, aşağıdaki şiirinde Dede Bektaş'ı ye seslenerek: "Hünkâr Hacı Bektaş Veli oldukça, Elest'teki cennet kapısını açacak olan cömertlerin pîri Ali oldukça, günahkâr olunsa bile cennet bahesinin gülü Hasan, Hüseyin gibi sığınacak "penah" oldukça korkmamak gerektiğini söyler ve bu yolda Selman, Kamber, Kızıldeli, Musa-yı Kâzım, Câfer-i Sâdîk, On Dört Mâsum-ı Pâk, Kerbelâ'nın kanlı sâli ve Muhammed Mustafa'yı da zikrederek bunların cümlesi nin bir kökün dalı olduklarını ifade eder:

Sen ne korkuyorsun Dede Bektaşî
Hünkâr Hacı Bektaş Veli oldukça
Elestteki cennet kapısın açar
Cömertlerin Pîri Ali oldukça

Bilir bilmez eksik değil günahım
Gafur ismi ile beraber ahîm
Hasan Hüseyin'dir elde penâhim
Cennet bahesinin gülü oldukça

Muhabbetin eser koydu bu cana
Canım kurban olsun gül-i hubana
Aciz kölesiyim atmaz yabana
Selman, Kamber, Kızıldeli oldukça

Doğruca yol sürdürdü Musa-yı Kâzım
El ne dérse désin, sana ne lâzîm
Câfer-i Sâdîktir dilde niyâzîm
Dünya ucdan uca dolu oldukça

Ne mümkün ki muhabbetten kesilem
Aşk yolunda dolmuş iken eksilem
On Dört Mâsum-ı Pâk elde vesilem
Cümlesi bir kökün dalı oldukça

Allah Muhammed'i sevdi, halk etti
Rahmetine kullarını gark etti
Âşık Ruhsat hikmetini fark etti
Kerbelâ'nın kanlı sâli oldukça
(Kaya, 1994: 207-208)

Aşağıdaki eseri de bunun bir devamı gibi olup Aliyyü'l-Mürtaza'nın aslan olduğunu, Muhammed Mustafa'nın sultan olduğunu, Gafur ismi olan Allah'ın Muhammed'i mahzun göndermeyeceğini, onun hatırlını kırıp ümmetini cehenneme yakmayıacağını, Hasan ile Hüseyin de var olduğu için bundan hicâb edeceğini vurguluyor:

İnşallah éylemez imana muhtaç
Eğer bir kişide irfan oldukça
Beş vaktine devam edip kişi ve yaz
Dilinde zîr ile Kur'ân oldukça

Bihamdillah gecinirim az ile
Düserim bâbina bin niyaz ile
Yanaşamam cehenneme söz ile
Muhammed Mustafa sultan oldukça
.....

Sofunun hayını huyunu bilmem
Gafur ismi elde, ummana dalmam
İnşallah mahşerde susuz da kalmam
Aliyyü'l-Mürtaza Aslan oldukça

Allah Muhammed'i mahzun göndermez
Ümmetinin hatırlını sindirmaz
Cehennemde hicâb edip yandırmaz
İmam Hüseyin'le Hasan oldukça

Ruhsatî yâtmeyez mi bu kadar ahın
Rahmetinden fazla midir günahın
Âşıkiyim Hakk'ın, Resûlullah'ın
Kaçan ceset ile bu cân oldukça
(Kaya, 1994: 208)

Aşağıdaki eserinde Ruhsatî, kendisinin "muhibb-i Hânedân"/Ehl-i Beyt sevdalısı olduğunu ve Şâh-i Şehîd-i Kerbelâ İmam Hüseyin'in da'vâsının kalbinde yaşadığı, o mâsumlara kıyanların "mürüvvetsiz âsî mel'un" olduğunu söyleyerek bu acayı teren-nüm eder:

Biz muhibb-i Hânedân'ız, olsa dünyâ bir taraf

Şâh-i Şehîd-i Kerbelâ kalbde da'vâ bir taraf

Herkesin başı başına bir gûnâ sevdâsı var
Benim de her kisb ü kârim aşk u sevdâ bir taraf

Mürüvvetsiz âsî mel'un nasıl kiydin
gülüme

Yandı cânım, arzuhâlim Hakk'a şekvâ bir taraf

Hub cemâlin göremezsem bari yolunda
ölem

Âteş-i aşkı koyuldu geldi câna bir taraf

Bir yanında nâr-ı hasret sînemi hûn eyledi
Olmadı, dönmedi rûyun gül-i ra'nâ bir taraf

Firkat-i ma'sum aşkindan gözlerim kan
ağlıyor

Sarardı benzim kül oldu, soldu hayfâ bir taraf

Ah bu hasret, vah bu fırkat mahşere kaldı
yine

Eşk-i çesmim sèle döndü, oldu deryâ bir taraf

Éy Ruhsatî âşık misin, böyle da'vâ
görürsün

Yoluna vérmedin cânî kâr u fehvâ bir taraf
(Kaya, 1994: 260-261)

Yukarıda işaret edildiği üzere Ruhsatî, Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi ile Kerbelâ acısını dile getirmesini eleştiren yobazlığa karşı tepki göstererek kendisini savunurken "ehl-i tarîkat" olduğunu ileri sürer. Şair ayrıca, bir mâtem zamanı olan muharrem ayının eriştiğini, Kerbelâ'yı ve imamları hatırladığını, yaş günlerinin geldiğini, gam kasavetin boydan aşğını, gözlerinden yaşlar aktığını, kuşkusuz bu ayda Yezit'in mutlu olduğunu, masumlara kastedenlerin imansız olduğunu, İmam Hüseyin'in başını kesen Şîmr ve Mervan'ın birer alçak olduğunu, bu davayı nâdân olanların bilemeyeceklerini, bu davadan gelecek belâları kendisinin kabul ettiğini ve bu davadan dönmeyeceğini, yaşıının yetmiş olduğunu ve Yezit'in alçaklığını yazmaya devam edeceğini söyler:

Gam kasavet boydan aştı, yürüdü gâmlar
yine

Kerbelâ fikrime düştü, geldi imamlar yine

Mâh-1 Muharrem eriştî, yaş ve mâtem
gündür

Firkat ile gözlerimden akıyor nemler yine

Mâsumlara kasdedenler yoktur iman,
nâylesin

Bâb-ı merhamet kapansa, yüz bin aman
nâylesin

Yürekteki olan derde hâzik lokman
nâylesin

Kendi vérdiği yarayı kendisi emler yine

Şeksiz şüphesiz Yezit'tir bu ayda handân
olan

Şîmir, Mervan değil midir aşkâr deniden
olan

Bu davayı ehline sor, ne bilsin nâdân olan
Kerbelâ-yı aşka düşen yürekten gümller
yine

Bu belâyi kabul ettim, her belâdan
dönmenem

Dünya alt üstüne dönsel zelzeleden
dönmenem

Mansur gibi dâra çeksen Kerbelâ'dan
dönmenem

Sinnim yâtmış, Yezit için yazarım zemler
yine

Ben oturur, ben yatarım, ben gezerim, sana
ne

Ben okurum, ben dinlerim, ben yazarım,
sana ne

Ben bir ehl-i tarikatım, ben azarım, sana ne

Aklın yâtmaz, Ruhsatî'ye etme sitemler
yine

(Kaya, 1994: 254-255)

Şathiye türünün güzel bir örneği olan aşağıdaki şiirde şair, Nesimî ve Mansur gibi masumların; Mûsa, İbrahim ve Eyyûb gibi peygamberlerin; İbrahim Ethem gibi velilerin başına gelenlerin hikmet ve sebebini sorarken Kerbelâ'ya nâri verilmesinin, Hüseyin'e kanlı donlar ve Hasan'a sarı (zehir rengi) giydirilmesinin hikmetini de sorar:

İlahî sırrına akıllar kasır
Vérdin Kerbelâ'ya nâri, hikmet ne
Nice göz görmedik sultanat vérdin
Géçirdin belâya hâri, hikmet ne

Belkiya'ya yedi deryâ gezdirdin
Her bir nebâtatin nef'in yazdırın
Nesimî'nin derisini yüzdürün
Mansûr'u çektirdin dâra, hikmet ne

Mûsa peygambere koyun yaydırdın
Tür'a da'vet edip vahyin duydurdun
Hüseyin'e kanlı donlar giydirdin
Hasan'a giydirdin sarı, hikmet ne

Terk et dedin Ethem terk etti tahtın
Eyyub'a dert vérdin, keşfetip bahtın
İbrahim'i ateşlere bırakın
Yakmadın, nûr ettin nâri, hikmet ne

Sûr-i hikmetini bilmez her adam
Bilenlere ben de olayım huddam
Bir mecazi aşk yolunda demâdem
Ruhsat'a çektiirdin zâri, hikmet ne
(Kaya, 1994: 255-256)

Büyük usta Ruhsatî, peygamber sünnetine uyup vasiyet ederken arkadaş, akraba, aile efrâdi, Allah ve Peygamber yanında: "Sad hezârân esselâ ol Ali'nin evlâtına / Kerbelâ'da can véren cânânuma olsun helâl" diyerek Ehl-i Beyt ile de helallaşır:

Hakk-ı dünyâ cümleton ihvânimâ olsun helâl

Emmi, dayı, akraba dört yanâma olsun helâl

Her kime ki merhaba dâdimise yine merhaba

Hulus ile dinime, imânuma olsun helâl

Oğul usâk, peder mâder, cümlesinden râziyim

Benden şekvâ etmesin Sübhanâma olsun helâl

Bilir bilmez ettiğim isyânuma kıldım rücü

Yalanız dostum değil düşmânâma olsun helâl

Rahmet ile yâd êdene rahmet êtsin zülcelâl

Zükûr-ı nas, sagir, kebir, hâneme olsun helâl

Vasiyetnâmem işten bakmasın noksanâma

İşte baksın, okusun dîvânâma, olsun helâl

Vasiyet kılmak sünnettir, Nebîler tenbihidir
Getirdiğim salavat Sübhan'ıma olsun helâl

Sad hezârân esselâ ol Ali'nin evlâtına

Kerbelâ'da can véren cânânuma olsun helâl

Unutmasın mahşer günü Ruhsat köle kemteri

Cândan gâayı hediyem yok, cânânuma olsun helâl.

(Kaya, 1994: 332-333)

Ruhsatî, Muhammed Mustafa sultani, Kâbe-i Beytü'l-Haram eyvâni, inen dört kitâb ile Kur'an'ı bildiğini söyleken Fâtimetü'z-Zehrâ'nın eşî, küffârı kırıp kânını akitan Kâ'be'den putların izini silen Aliyyü'l-Murtazâ arslanı bilmemesinin mümkün olmadığını da söyler:

Ne zannedersin efendim, beni ben bilmez miyim

Leyl ü nehâr cân verecek cânı ben bilmez miyim

İsmi nûrdur, cismi nûrdur, sözü nûr, dihâni nûr

Ol Muhammed Mustafa sultani ben bilmez miyim

Ziruh olup hâl dîlince figân edip öttüğü

Şevk ile güler açılıp lâle sümâbül bittiği

Seksen bin hüccâc çekilipli arz edüben gittiği

Kâbe-i Beytü'l-Haram eyvâni ben belmez miyim

Zevc-i Fâtimetü'z-Zehrâ Mevlâmuzın
Kirdi küffârı hâk etti hem akıttı kanın
Kaldırdı Beytü'l-Haram'dan putların nişânın
Ol Aliyyü'l-Murtazâ arslanı ben bilmez miyim

Bilmeseydim Ruhsat alıp içmez idim câmi ben

Anın için leyî ü nehâr çekerim efgâni ben
Bir mecazi 'aşk yolunda arturmuşım şâni ben

Gökten inen dört kitâb Kur'an'ı ben bilmez miyim

(Kaya, 1994: 369-370)

Şair cömertliği överken: "Cennetin kapısın sahâvet açar/Dedesi Hazret-i Ali cömerdin" diyerek Hazret-i Ali'yi över:

Gerek yatsın gerek dursun çalışın
Günden güne artar malî cömerdin

Bir nan verse mâlik olur on nana
Elbet yeşil olur ali cömerdin

Cömerdin uğrundan şeytanlar kaçar

Melekler üstüne rahmetler saçar

Cennetin kapısın sahâvet açar

Dedesi Hazret-i Ali cömerdin

Hesap éder hem fitrasın, zekâtın
Ne eşyasın sirkat éder ne atın
Cümlesinden evvel géçer Sırat'ın
Doğruca cennete yolu cömerdin

Hak terāzi mizānını kurunca
Kıl kıl hesap éder olur karinca
Son nefeste kabr içine girince
Bülbül gibi şakır dili cömerdin

Ruhsatî konuşma nāmertler ile
Sen de yanın giden bu dertler ile
İlâhî haşreyle cōmertler ile
Her yana kol atar dalı cōmerdin
(Kaya, 1994: 405-406)

Şair aşağıdaki eserinde de nice kâfirden intikam alan, elinde Zülfikar Kâ'be'yi puttan, küfürden aritan Allah'ın Aslanı Aliyyü'l-Haydar ile Muhammed Mustafa'nın torunları "Seyyid-i Server İmam Hüseyin ve Hasan'ın hesabını dünyadan sorar:

.....
İntikamın aldı nice kâfirden
Elinde Zülfikar bağlanır nûrdan
Aritti Kâ'be'yi puttan küfürden
Aliyyü'l Haydar'ı, Aslan'ı n'ettin

Pederi Haydar da kölesi Kamber
Nûrdan halk olunmuş, kokusu amber
Hafid-i Muhammed, Seyyid-i Server
İmam Hüseyin'le Hasan'ı n'ettin

Ken'an illerinden gitti Mısır'a
Arz éder hüsnünü Bağdat, Basra
Güneş hicabından inmedi yere
Zeliha, Yüsuf-i Ken'â'ı n'ettin

Hakk'ın emrettiği yola giderdi
Vâlideyne canın fedâ éderdi
Bin deveyi bir akçeye güderdi
Veysel Karan gibi çobanı n'ettin

Böyle bir hodgâmsın süren, savurun
Dağı dağ üstüne koyan, devirin
Ey Ruhsatî daha Fatma çağırın
Ölüyorsun hani, imâni n'ettin
(Kaya, 1994: 421-422)

1311 (1895) kargaşasında, zaptiyeler, Ruhsatî'nin oğlu Abdüssamed'i, "Ermeni malî kaçırdı" diye karakola götürüp kötülük yaparlar. 1895, Zeytun isyanları da dahil ilk Ermeni isyanlarının başlangıç yıldır. O zaman dahi Türk'ten Ermeni'nin hesabını soran çoktur. Bu haksız muameleye oldukça üzülen Ruhsatî, aşağıdaki şiiri söyleken "Bugünkü dâvayı koyma yarına/Dokundular ehl-i İslâm nûruna/Çek sancığın yetiş meydan yerine/Aliyyü'l-Haydar'a arslan dèdiler" şeklinde seslenir:

Vaktimiz hünkârı Gâzî Hamit Han
Nüfuzun artırsın Rahmân dèdiler
Vezir vüzerâsının ber-karâr êtsin
Kitabımız aziz Kur'ân dèdiler

Çul giyerik yoktur bizim çuhamız
Fark olunmaz kalımız yuhamız
Verdik, çıktı, kurtulmadı yakamız
İkide bir istintak divân dèdiler

Oğlumu éttiler hasır ovası
Tütmez olsun sebebinin yuvası
İki bakır, birkaç çömlek davası
İkide bir istintak divân dediler

Bugünkü dâvayı koyma yarına
Dokundular ehl-i İslâm nûruna
Çek sancığın yetiş meydan yerine
Aliyyü'l-Haydar'a arslan dèdiler

Ermeni'nin meşvereti kav' oldu
Hafikli Deli Mehmet yeni tav oldu
Koca kılı kesiş Satkasav oldu
Yanısra nice Vartan dèdiler

İreçberin elindedir orağı
Kimi yakın biçer, kimi irağı
Tanel çavuşunuz yedi y.....ğı
Var git cehenneme, kıvrان dèdiler

Sinnim altmış, sağlık eserim yoktur
Dünya harâb olsa haberim yoktur
Böylesi güftarda nazârim yoktur
Yaz Ruhsatî buna destan dèdiler
(Kaya, 1994: 460)

Aşağıdaki şiirinde ise şair, adeta "Hasan, Hüseyin" zikri yapmaktadır:

Seher vaktinde bülbülüm
Dilim Hasan Hüseyin'dir
Domurlanıp açıldıka
Gülüm Hasan Hüseyin'dir

Çaldıkça bağırma taşı
Andıkça Şimir kalleşi
Aktıkça didemin yaşı
Selim Hasan Hüseyin'dir

Malim pazara giderken

Okur yazara giderken

Mevtam mezara giderken

Salim Hasan Hüseyin'dir

Kim bilir ki ne var kimde

Belli olur ölü küm de

Ruhsatı'yım bu sitemde

Hâlim Hasan Hüseyin'dir

(Kaya, 1994: 484)

Muharrem ayında yüreğinin gümgüm ettiğini, Kerbelâ'ya âşık olanın gam çektiğini, gamlandığını, ham sofunun bu aşkı sevdayı anlamadığını, onların bu idrâktan yoksun olduklarını söyler:

Mah-1 Muharrem gelende yüreğim gümgümlenir

Kerbelâ'ya âşık olan gam çeker gam gamlanır

Ham sofu bilmez anı, aşk nedir, sevdâ nedir

Ben de bir aşıkım diye mecliste kemkümlenir

Âşık olan seher vakti âh éder Allah déyi

Mahşer günü kıl şefa'at Yā Resulallah déyi

Keşişler da'vâ surerler İsa İbnullah déyi

Kilise de günlük yakar tüttürür gümgümlenir

Dikende bir çiçek açsa gülistân oldum sanır

Çırkefte biten ıstırgan ben reyhân oldum sanır

Bir sako pantol giyenler arîfân oldum sanır

Oturur sadr-ı bâlâya, laf vérir hamhumlanır

İbareye fetva vêren Farisi değil midir

Şair olmak bu işin de yarısı değil midir

Ruhsat ise dünyanın yüz karası değil midir

Birgün olur defterimiz dürürlür
mimmimlenir

(Kaya, 1994: 488)

Şu eserinde ise bazlarının gelip onu yoklayarak: "sen bu aşkin bâdesini kimin elinden içtin?" diye sorduklarını, ahlakına bakanın onu Yezit sandığını, ruhunun ise dâima Kerbelâ'da olduğunu ve o ateşle yandığını söyler:

Şeyhim bana vîrdi şok çok nasihat

Yoklamadan géçme her bâbî déyu

Âşıkların defterine kaydolduk

Bu da bir cemâlin erbâbı déyu

Herkes sevdigi tenha haklıyor

Mevlâ'dan utanmaz benden saklıyor

Bazı ahmak gelip beni yokluyor

Sen kimden nûş ettin şarâbı déyu

Ahlakımı bakan Yezit sanıyor

Ruhum dâim Kerbelâ'da dönüyor

Derunuma ateş düştü yanıyor

Beni seven sevmış türâbı déyu

Nazar èyle Ruhsatı'nın rengine

Kırk senedir düşmemiştir dengine

Yine zevrakımı saldım engine

El varsın gözlesin girdâbı déyu

(Kaya, 1994: 526)

Aşağıdaki eserinde ise şair, ateşinin Kerbelâ'nın aşkına kıyamete kadar sönmeyeceğini, ağlayıp inlemesinin de Aliyyü'l-Haydar-ı Kerrâr için olduğunu söylemektedir:

Eyâ irfan, kınaman, bir yâr içindir zarımız

Kaf'tan Kaf'a hükmeden hünkar içindir
zarımız

Elestü bezm-i ezelden bağılmışız özümüz

Ser vîrir, sir vîrmeyiz, ikrâr içindir zarımız

Boşuna karşı dururlar dalga vurup taşkına

Bin nasihat kâr éylemez benim gibi şaşkına

Söyünmez haşre dek narım Kerbelâ'nın
aşkına

Ol Aliyyü'l-Haydar-ı Kerrâr içindir zarımız

Ruhsatı'yım, ateş düştü kâr éyledi özüme

Bu dünyanın varı zerre, hiç görünmez
gözüme

Günde bin aybımı görse yine vurmaz
yüzüme

Günahımız affeden Gaffar içindir zarımız

(Kaya, 1994: 536)

ÇILDIRLI ÂŞIK ŞENLİK

1850 yılının yaz mevsiminde Molla Kadir ve Zeliha'nın öğrencileri olarak dünyaya gelen Âşık Şenlik, 1913 yılında ölmüş ve doğduğu köy olan Çıldır'a bağlı Suhara köyüne gömülmüştür. Hiçbir Çıldır evladı doğduğu köyü ve ilçeyi onun kadar yücelmiş, onun kadar ünlü kılmış değildir. O bütün bir Terekeme/Karapapak elinin; Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve Türkiye'de tanınan en ünlü ogludur. Asıl adı Hasan'dır. Ailesi çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmış, hayatının bu yönü eserlerine çokça yansımıştır.

Azerbaycan Türkliği'nün önemli bir kolunu oluşturan Terekeme/Karapapak halkın yaşadığı dağlık bölge, tarih içerisinde yöre insanına sert bir karakter kazandırmıştır. Bu yapı, Çıldır Şenlik'in şiirlerine kendine güven, sağılıklı ve dik bir duruş olarak yansımıştir. O yüzden yaşadığı dönemde, yaşadığı çevreyi derinden etkileyen siyasi ve sosyal olaylara uzak kalamamış, taraf olmuş, halkın temsilcisi olarak tavır koymuş, bu tutumu da halkı tarafından çok benimsenmiştir. Hayatının en önemli ve verimli dönemi olan son 33 yılı Rus yönetimi altında geçmiştir. Gerek etkileri devam eden Kırım savaşı sonrasında yaşanan olaylar gerek içinde yer aldığı 1877-1878 Türk-Rus (93) savaşları gerek bir Ermeni terör hareketi olan 1905 Pund İnkilâbı gerekse Balkan savaşlarının etkileri Şenlik'i çok etkilemiştir. Bu süreçlerde mensubu olduğu Türk milletine seslenişleri de, karşısında durduğu Rus baskısı ve Ermeni azgınlığına yönelik hitap-

lari da çok etkili ve kalitelidir. Öyle ki Çıldırlı Âşık Şenlik üzerine bilimsel çalışma yaparak onun hakkında en olgun esere imza atan Ensar Aslan, Ardahan Üniversitesi ve Çıldır Belediyesi'nin düzenlediği sempozyumlardan birine "Kahraman Halk Şairi Âşık Şenlik" bildirisini sunmuştur (Aslan, 2013). Şenlik o korkunç yıllarda: "İşi bir Gâzi'ye kalıpdı Kars'ın..." diyerek memleketin içinde bulunduğu duruma işaret etmiştir. Ne yazık ki bu büyük vatansever, Kars, Ardahan, İğdır, Çıldır, Artvin gibi bu önemli vatan topraklarının Gazi Mustafa Kemâl Atatürk ve arkadaşları tarafından kurtarıldığını göremeden 1913 yılında ölmüştür.

O, bunların dışında koşma, destan, geryalı, güzelleme, hıciv, sicilleme, on beşli dîvân tür ve tarzlarının hemen hepsinde büyük ustadir. Onun sözü kılıç gibi keskindir. Hicivleri çok serttir. Yörede "deyişme" de denilen atışmalarda elini tutabilen azdır. Yine yörede "kîfbend" denilen muamma türünde de büyük imtihanlardan geçmiştir. Şenlik üç tane de türkülü hikâye tanzim etmiş bir musannif olup, bu hikâyeleri çok ünlüdür.

Şenlik'ten buraya alınan şiirlerin sonundaki Salsalnâme, Şenlik'in kendi tasnifi olan bir Salsalnâme'dir. Alevî dünyası Salsalnâme'yi bilir, fakat muhtemelen birçok Alevî bu Salsalnâme'yi daha önce hiç görmemiştir.

Çıldırlı Âşık Şenlik; Sünnî, Hanefî ve Nakşî inanca mensup olduğu hâlde yetiştiği yörelerde yaygın olan Ali ve Ehl-i Beyt

sevgisinden çok etkilenmiştir. Bunda ailesi içinde var olan Ali sevgisi ve hayranlığıyla, mensubu olduğu tarikatının atmosferi de etkili olmuştur. Bütün bunlara, On İki İmam, Kerbelâ, Hasan ve Hüseyin bilgisi, sevgisi de eklenmiş ve Şenlik'in iç dünyası zenginleşmiştir. Şenlik'in bu zengin dünyasından ustaca yansyan bu özelliklerin onun büyülüğüne yeni ve engin boyutlar kazandığı açktır.

On beşli dîvân biçiminin büyük ustası Çıldırlı Âşık Şenlik, aşağıdaki eserinde elinden bâde içmiş olduğu, bir adı da "Şâh-ı Merdân" olan Hz. Ali'yi "kendisinin ağası" olarak takdim eder. Devam eden kitalarda ise Hz. Ali'nin menkibelerini zikreder ve O'nun Ak Dev'i zirdest ederek gama belediğini, Salsal'ı yer ile yeksan ettiğini, Hayber Kalesi'nin kapısını hism ile yerinden söküp attığını ve Anter'i Zülfikâr'la ikiye böctüğünü aktarır. Son kıtada ise Hazret-i Peygamber'e aslan donunda heybetini gösterdiğini, Kâhkâh Kalesi'ni fethettiğini belirtir ve bir adı da Mürtezâ olan "Şâh-ı Merdân Ali"yi heyecanla över:

Ders alîf Hak'tan okudum pünhan sırdan
iptidâ
Her ilme giriftar oldum hüsn ü nûrdan
iptidâ
Pîr elinden bâde içen arz éder ağasını
Âleme giriftar éyler Şâh-ı Merdân iptida

Ak dêvi zirdest éyliyif hicr-i gama beledi
Salsal'ı yeksan éyleyip Şehrizâr'ı taladı
Hayber'in kapısın kırıp tûfan tek zelzeledi
Enter'e zaval yerişti Zülfikâr'dan iptidâ

Resûl'a aslan donunda gösterdi heybetini
Kâhkâh'a kezzap şâniyle yeksan étti fethini
Şenlik söyler Şâh-ı Merdân Mürtazâ'nın
methini
Cenâb-ı Mevlâm aşkına geçtim serden
iptidâ
(Aslan, 2001: 139-140)

Aşağıdaki "yalvar" redifli şiirinde ise Şenlik, kime yönelik dua ve niyazda bulunmak gereği konusunda aktarımlar yapar. Allah'tan sonra yalvarılacak kişinin Hazret-i Ali olduğunu söyler. Hazret-i Ali'nin aslan donuna girip Hazret-i Peygamber'in yoluna çökmasını, nergisi Selman'a hedîye vermesini ve Hayber Kalesi'ni fethetmesini zikreder:

Gasavet gâhrına garğolan gönü
Sıtkı hulusünen Yezdân'a yalvar
Yûnus'u deryâdan gûrtaran Allah
Onu helâs éden Sultân'a yalvar

Âyeti süresin ol Şâh-ı Merdân
Seversen cânâni dertlere dermân
Arafat dağında akan gîzil gân
Orda hîrrit olan gurbâna yalvar.

Küntü kenzen diyen heymeyi Kur'ân
Ziyâ gândilinde bir top nûr iken
Cimcime haberin çerkezden vêren
Sâhibe'l ihsandır Ímrân'a yalvar.

Aslan olup yol üstünde oturan
Bu dertli Şenlik'e dermân yêtiren
Nergiz'i Salman'a yâdigâr vêren
Hayber'i dağitan Aslan'a yalvar.
(Aslan, 2001: 165)

Aşağıdaki şiirinde Âdem ve Havva'dan Hz. Peygamber'e, ondan da Veysel Karânî'ye kadar gelip geçmişlerin hesabını dünyadan soran şair: "Düldül ata minif Zülfikâr takan, neçe sarp gayalar hisarlar yikan, kâfirin başını ateşe yakan, Ali kimi aç aslanı néyledin" diyerek Hazret-i Ali'nin hesabını da sorar:

Eylen dünya eylen heber sorayı
Bu geder dövleti vari néyledin
Düşürdün mehluğu bir galmağala
Terkettin edebi, ari néyledin

Şeytan yiğvasınan yolunu şasan
Mevlâm sürgün édif cennetden düşen
Arafat'da Havva ile görüşen
Adem Ata pêygemberi néyledin

İki cahan mahî şefaat kâni
Yérin gögün, arşın kürşün rahmanı
Cümle müşgül dertlilerin dermanı
Din sultani Muhammed'i néyledin

.....
 Düldül ata minif Zülfikâr takan
 Nêçe sarp gayalar hisarlar yıkan
 Kâfirin başını ateşe yakan
 Ali kimi aç aslanı nêyedîn.

Séfil Şenlik dèyer Veysel-i Karan
 Hakikat, tarikat yolunu bilen
 Hakk'ın minbir ismin zikir eyleyen
 Din yolunda o sultani nêyedîn
 (Aslan, 2001: 184)

Aşağıdaki "sicilleme" denilebilecek eserinde, bedduanın, deyim yerindeyse, "allı yeşilli"sinin örneğini veren Âşık Şenlik, hedef aldığı oğlunu her türlü cezalandırıcı güce havale ederken bir de Hazreti Ali'nin kilinci olan "Zülfikar'a havale eder:

Bîhayâ evlâdi bugünden böyle
 Derünûmda ol efkâra tafşîrdim⁴
 Şedidü'l- ikâba gildim havâle
 Şahlar şahı hükümdâra tafşîrdim

Sözüm budur sana èy bî-bahtiyâr
 Muradin gözünde góysun ol Cabbâr
 Zulum étsin sana ol perverdigâr
 Baştan seni Zülfikar'a tafşîrdim.

Hakk'ın cemalîna, cemal aynaya
 Ol Habib-i Muhammed Mustafa'ya
 Ervahlardan didâr eden dehâya
 Altı gâtre daman tere tafşîrdim

Beddûva élminde hutbe yazana
 Yevmi'l-Ereset'de ahret mizâna
 Cümle eşiyayı mevcut düzene
 Sirdan ahkâm haberdâra tafşîrdim

Samavat burcundan gelen kelama
 Arş ile Rahmân'a Levh ü Kalem'e
 Sekiz Cennetteki dârû's Selâma
 Yeddi Tamu, hişm-i nâra tafşîrdim

Dilerem Yaradan gehrini gila
 El äleme rüsvây malamat ola
 Hazret-i Eyyüb'a yerişen belâ
 Mansur'u zâr éden dâra tafşîrdim

Ağlar yalvararam Gâni Sübhan'a
 Sergerdan gezerem men yana yana
 Havâle éyledim seni Gur'an'a
 Ayetde mevcut esrâra tafşîrdim

Yüz on dört sûredir âyetin babı
 İncil, Zebur, Tevrat, Furkan kitabı
 Nübüvvet mürseli, Hâteme'n Nebî
 Fahr-i 'âlem o servere tafşîrdim

Hifzında zikreder mevcut Gur'an'ı
 Tarîk-i Nakşibend Hakk'ın yârâni
 Şeyh Abdül Gadîri, Vêysel Garânî
 Terk-i dünyâ, sâdik yara tafşîrdim

Zemzem ü Kevser'e, Âb-ı Hayât'a
 Berat'da olan rehimsiz âyete
 Hişm-i sam yeli gazzâb-i niyyete
 O éyyâm-i ülüzgâra tafşîrdim

Niye saldin meni derde, firğete
 Bu ahnan dayanamam hesrete
 Minbir kelme geldi Zebur, Tevrat'a
 Mûsa'nın çıktıgı Tûr'a tafşîrdim

Zebur, Tevrat vîrdi gönlüme ziynet
 İsa da İncil'e gildi muhabbet
 Emir geldi, Resûl gildi çok izzet
 Mer dağına yağan gara tafşîrdim

Cebra'il Hakk'ın emrine varanda
 Semâda melekler saf saf duranda
 Küh-i Billür Gubbesi'ne salanda
 Arşa ziyâ véren nûra tafşîrdim

Yâd édelim İmamların halını
 Mel'ün Yezit kesti arşın gülüñü
 Zehirlediler o Cennet Gülü'nü
 Kerbelâ'da gópan zâra tafşîrdim

Men Şenlik'em, Ya Rab, perîşân halim
 Düßer mi şanına şerm-ser olum,
 Menim teki ası günahkâr gulun,
 Aşğı irşâd éden pîre tafşîrdim.
 (Aslan, 2001: 236-238)

Şenlik aşağıdaki muhtesem eserinde ise yörede görevli Azerbaycan Türk'ü olan komutandan af diler. İmam Cafer-i Sâdîk Mezhebi'ne mensup olduğunu bildiği komutana sırasıyla Allah, Muhammed, Ali, Ehl-i Beyt ve Kerbelâ şehitleri üzerine ant verir ve bağışlanma diler:

Rehim gîl efendim, éyle merhamet,
 Mağfîret yazana bağısla meni,
 Server-i Enbiya, Fahr-i Kâinet,
 Sahibi'l İhsân'a bağısla meni.

Familyan Vezirof vilâyet hanı,
 Şerefli Hâtemsen, sahvet kâni,
 Yérin, göyün, arşın, kûrsün rahmanı,
 Halk èdip düzene bağısla meni.

İsmine misaldır teşbihî edâ,
 Hazreti İsmail Hakk'a can fedâ,
 İbrahim Halil'e yerişen nida,
 Tekbirî lisana bağısla meni.

Muhammed vasfetdi sîrr-i mihrâci,
 Fâdime-i Zehrâ saadet tâci,
 Tilisim şehrîne bulan illaci,
 Hayber'i bozana bağısla meni.

Medine'de yatar nûr-ı amber hâk,
 İmam-i Câfer, Zeynel cismî pâk,
 Zehr içip gest olan gerez-i helâk,
 Hazret-i Hasan'a bağısla meni.

4 Tafşîr-tapşır: havale etmek.

Şehitler rehberi ruhu can-feşān,
Vücudu sed pāre, cismi hezār şān,
Kerbelâ çölünde akan gülgez kan,
Şuhēdā yēksāna bağısla meni.

Şenlik yāda sal bir Hazret Abbas'ı,
İmam Hüseyin'in mātemi yası,
İmam İrza Ğızıl Kümbez ağası,
Hāk-i Horasan'a bağısla meni.
(Aslan, 2001: 243-244)

Bilindiği gibi Müslümanlar arasında, birçok olayın aynı güne denk geldiği inancı yaygındır. Bu günlerden biri de 21 Mart Nevruz Bayramıdır. Aşağıdaki şiirinde ise Şenlik, öyle tasarlanmış bir günde (Aşura) İslâm bakımından önemli sayılan birçok olayın gerçekleştiğini sayıp döker. Şenlik, aynı günde lanetli Yezid'in İblis'e aldandığını, bu yüzden İmam Hüseyin'in Kerbelâ Çölü'nde kızıl kanına boyandığını söyleyerek bu olayı iştenlerin "Yezid'e lanet" etmelerini ister ve Ali'nin Kahkah Kalesi'ni tuttuğu günün de o gün olduğunu zikreder:

Bu güne diyerler gurban bayramı,
Hacılar murada yētdiği gündü.
Sehsen min eħtaci, dohsan min hacı
Alip Arafat'a gētdiği gündü.

Bir gece tüsünde emrētdi Celîl,
Kâğızı ġelemi alifti delîl,
Arafat dağında İbrahim Helił,
İsmā'il'i ġurbān étdiği gündü.

Kuyunun içinde Yūsuf-ı Ken'ān,
Hakg'm takdirinē getirdi gümān,
Dādına yēriştī ulu bezirgān,
Götürüp Mısır'da satdığı gündü.

Uydu Ezāzil'e Nemrud-ı Garra,
Dēdi "Men şerîkem Ğanî Settar'a",
İbrahim elini bağladı nara,
Goyup mancılığa atıldığı gündü.

Aldandı İblise Yezid-i lā'in,
Onu eşidenler, hep lānet dēyin,
Kerbelâ çölünde İmam Hüseyin,
Ğızıl ġan içinde yatdiği gündü.

Tur dağından geldi Hazreti-i Müsa,
Dil oldu ġonuştı elinde āsa,
Mısır ahâlisi tutuldu yasa,
Firavunla suya batıldığı gündü.

Şenlik dēr Peygamber gētdi mihraca,
Dürden libas gēyip yētiştī taca,
Ğanîmet getirdi yérde muhtaca,
Ali de Kahkah'ı tuttuğu gündü.
(Aslan, 2001: 256-257)

Çıldırlı Âşık Şenlik, kahramanlığı ile ünlü olan Aslan isimli şahsi överken onu Hazret-i Ali'nin dostu gibi görüp öyle tanıtmıştır:

Bin kerre maşallah, hak sübħānallah
Ālem-i dünyāya şan vērir Aslan
Deryalar misâli cūşa gelende
Kurumuş damara kan vērir Aslan

Toplanıban hasımları gelince
Top u tüfek, kılıç, kalkan alınca
Aslan mēydanında güreş olunca
Hepsini mat éder, yan vērir Aslan

Kolları kargıdır, kamış parmağı
Parmağı ucunda niza tırnağı
Pazunun kuvveti eridir dağı
Nēçe miskin aca nan vērir Aslan

Géyin kisbetini mēydanda salın
Cengi ejderhanın sèyrine gelin
Urus kralından haracın alın
Şikârının Kars'a şan vērir Aslan

Şenlik dēr Urustam nesline benzer
Halit bin Velid'in aslinə benzer
Hazret-i Ali'nin dostuna benzer
Düşman kabağına can alır Aslan
(Aslan, 2001: 278)

Hazret-i Ali menkibelerinden biri de onun daha bir çocukken Salsal adlı kâfir pehlivanla karşılaşmasıdır. Şenlik, diğer şirlerinde bu menkibeye telmihte bulunurken aşağıdaki eserinde hayranlarına manzum bir "Salsalnâme" sunmuştur. Bu eserin çok başarılı telif bir eser olduğu konusunda herkes ittifak etmiştir:

Salsal'ın bağına uğrayanda yol,
Bahdi ki hoş oynar gül ile bülbül,
Şiddetin müzeyyen, menevše sümbül,
Sanarsan açılıf faslı növbahar.

Bu haber Salsal'a yetişen vahti,
Gergedana mindi, şehrinden çihti,
Şah-i Merdān gördü, ayağa galhti,
Dēdi ki, Duldül'ü getirsin Ğember.

Salsal bir ok atdı ġasit kütaha,
Sanarsan semâdan èndi ejderha,
İslâm olan tüsdü feryâda, aha,
Paralandı sengi, bölündü şecer.

Ol gürzünü bir gaç pehlivan tutdu,
Güç ile Haydar'ın ġatna yētdi,
İslâm olan bütün taaccüp ètdi,
Dédiler, yardım ét ya Ğāni Settar.

Görende bu halı Haydar cismi pay,
Çehti Zülfîgâr'ı èyledi hay hay,
Vuranda kemîne paralandı yay,
Salsal'ın cisminde ǵalmadı madar.

Salsal dèdi, "Sen miydin sêhirler açan,
Mancılığa minip havaya uçan,
Davud-ı Şayî'yi dü pâre biçen,
Sen mi fetheyledin Ğale-yi Hayber?"

Haydar dedi, "Menem o hâli tutan,
Hışmile Huneyn cengine yéten,
Ağ Dev'i engütle muhakkim çatan,
Menem paralıyan mürted-i Enter"

Èşitti bu hâli Salsal-ı İfrît,
Èndirdi gürzünü dèdi "Haydar tut!
Tâget getirmeszen dön gériye gêt,
Çıkma meydanıma bana olur ar"

Mürteza Mevlâ'ya èyledi duva,
Dèdi, "Ya Muhammed, nurlu Mustafa!"
Salsal'ın gürzünü étdi berhevâ,
Sanki açtı murğu ăsumâna per.

Gürz arş-ı âlâda muğallâh durdu,
Èndirdi destinde, Salsal'a vérdi,
Lâ'in titreyiben bu halı gördü,
Cisminde ne taǵet, nede ǵaldı fer.

Bu hâli görende Salsal ki birden,
"Sed ăferin dèdi, ey Şah-ı Merdân,
Tepretmezdi menim gürzümü yérden,
Nêçe yüzmin kemer-besté dilâver"

Haydar dèdi, "Menimle tüşme cenge,
Dèvler ǵatletmişem barmağı sence,
Mâhî'den münevver, Şemsî'den yüce,
Menem bu dünyede ismi şovlekâr"

Salsal dèdi, "Yahşisan, deyilsen yaman,
Men sana bu ǵeder étmérdim gümân,
Gel oda secde ǵıl, ǵulun olum men,
Bize yardım étsin mabûdumuz nâr"

Haydar dèdi, "Nâra inanma èyle,
Yanar yanar, döner türâba, küle,
Mabûd ona derim bergarar ola,
Daima ebedül ebed mügadder"

Yémiş ercal idi Salsal'ın tîgi,
Haydar üste gétdi Salsal-ı yağı,
Zülfikâr'ı vérdi kevsere sağı,
Altı lime oldu elmas-ı cevher.

Salsal Mürteza'yı atının saldı,
Mürteza gürzünü elinden aldı,
Èyle tulladı kı, nâ-beğit oldu,
Cismi penahlandı dêyim ne ǵeder.

Ol vahit Mürteza gazâba geldi,
Yétiş kez Salsal'a Zülfikâr çaldı,
Kesmedi Zülfikâr teaccüp ǵaldi,
Dèdi böyleyimiş takdîri ǵader.

Yüz iyirmi dört min nebi isimli,
Gëymışti üstüne o tilsimini,
Séhr idi Salsal'ın hep cümle cismi,
Kesmedi Zülfikâr zerre-i miğdar.

Bu hâli görende Salsal-ı ǵalleş,
El atdı Haydar'a tutdular güreş,
Èyle cenc ǵurdular ǵoş kimi savaş,
Çarşıp baş başa kelle vurdular.

Salsal'ın serine gelende dalga,
Şürtüt gösterdi gel ǵanuna bağla,
Dèdi vardır mende bir hedid halğa,
Sed çar batmandır, çin polat sed çar.

Şenlik der, halgayı böldüler elde,
Nisfi Salsal'da ǵaldi, nisfi Haydar'da,
Ne ǵeder meleh var tasnifi dilde,
"Sed ăferin!" dèdi "ey Şah-ı Merdan!"

(Aslan, 2001: 257-260)

POSOFLU ÂŞIK SÂBIT MÜDÂMÎ

Posoflu Müdâmî, şimdiki Ardahan ili, Posof ilçesi, Demirdöver köyünde doğmuştur. Babasının adı Molla Kahraman'dır. Annesinin adı Farahnaz'dır ve Müdâmî henüz üç yaşındayken ölmüştür. Dedeleri, Kars'ta yaşamış ve birer usta hikâye anlatıcısı olan Feryâdî ve Fakir'dir. 8 Kasım 1968 yılında ölmüştür.

Medresede başlayan tâhsili, Ardahan Yatılı Mektebi'nde devam etmiş fakat bu tâhsili yanında kalmıştır.

On İki İmam'ı kabul ve onların ruhaniyetine sığınma, Müdâmî'de daha açık görülür ve daha ayrıntılıdır. Onun: "On İki İmam Mehdi-i Sâhib Zamân'ın ăşikiyam" (Özsoy, 1993: 187) deyişi, Müdâmî'nin On İlkinci İmam'ın Mehdi olduğunu ve Sâhibe'l Zamân ünvaniyla anıldığından, Ehl-i Beyt'in, Penc-i 'Ali Âba olarak da adlandırıldığından haberdar olduğunu ve On İki İmam'ın adını sırasıyla zikredebildiğini gösterir.

Şairin lirik aşk şiirlerinde olduğu kadar dinî ve millî şiirlerinde de çok güçlü söyleyişleri vardır. Özellikle yöré halkın Rus tâhakkümü ve Ermeni vahşetinden çekikleri karşısında dik duruşyla dikkat çeker.

Müdâmî, koşma, destan ve yedekli koşma gibi türler yanında ciğalı tecnis (cinâşî yedekli koşma), Şeki sicillemesi, kalenderî ve satranç türlerinde de oldukça başarılı eserler vermiştir. O, usta malî târkülü hikâye anlatmadaki ustalığı yanında tasnif ettiği târkülü hikâyeleriyle de bilinir.

Aşağıdaki on beşli divân türündeki söyleyişinde şair, Sübhan olan Allah'ı, Allah'tan gelen yüz dört adet kitap ile Kur'an'ı, Hazret-i Muhammed Mustafa'nın temiz şeriatini kabul ve ikrar ederken On İki İmam, Mehdiyi Sâhibe'l-Zamân ve Ehl-i Beyt olan Penc-i 'Âli Âba'nın aşkı olduğuunu da söylemektedir:

DÎVÂN

Evel yokdan var eden Sübhan'ın aşikiyam
Nûr-ı lütfundan halk olan Sultân'ın
aşikiyam
Yüz dört kitap indirildi levhden
âdemogluна
Hepsini tasdik éylerim Kur'an'ın aşikiyam

Yüzyigirmi dört bin nebî tasdik éttim cân
ile
Hem melekler hayatı şerri isbatım Kur'an ile
Şer'i Pâk-i Mustafa'ya bağlandım imân ile
Ehl-i Beyt-i Penc-i 'Âli Âba'nın aşikiyam

Sâbit Müdâm lânet okur ol Yezîd'in câmma
Devlet-i dünyâya değişti dînîne imânına
Beğayr-ı hak girdi kâfir mâsumların kanına
On İki İmam Mehdi-i Sâhib-Zamân'ın
aşikiyam
(Özsoy, 1993: 187)

Müdâmî Usta, "Hocamız Hızır'dır, rehberim Ali" diyerek "tekellüm ve elfaz"ının bülbül gibi oluşunun sırrını bununla açıklar:

Çık, salın sevdigim bâğ-ı gülşanda,
Menekşe, yelpâze senden ögrensin
Tavus nezâketi, cilvesi sende,
Güzeller, fantâzi senden ögrensin.

Gerçi çok var amma endâmi simler,
Hîç bir mûyînde esmez nesîmler
Çöz o cennet göğsün, görsün mevsimler,
İlkbaharı, yazı senden ögrensin.

Zelha güzelliği hüsnün bürüye,
Seni çekemeyen diller çürüye,
Münis derler Cennet'teki hûriye,
İkramı, izâzi senden ögrensin.

Müdâmî bir ednâ, Mevlâ'nın kulu,
Hocamız Hızır'dır, rehberim Ali,
Cihanın dudusu, kumru, bülbülü,
Tekellüm elfâzi senden ögrensin.
(Aslan, 1978: 202)

Müdâmî Usta, ahiret hayatı için dua ve niyaz ederken, ahirete imanla göçenlerden, ilk sorgu sualde başarılı olanlardan, kıyâmet ve hesap gününde amel defteri sağ elinden verilenlerden, Hz. Peygamber'in kendisine: "ümmetimdendir" demesiyle Sîrat Köprüsü'nü kolaylıkla geçenlerden ve "Sâkî-yi Kevser" olan Şâh-ı Merdân Ali elinden Kevser içip cennete girenlerden olmak istegini niyaz eder:

Senden niyâzüm bu éy gâni mevlâ,
Masiyet yolunda kaçanlardan ét.
Vâdem tamam olup acel gelende
Ahrete imanla göçenlerden ét.

Kara yérden bize bir ev yârınca,
Musalla taşından kabre varınca,
Münkir Nekir gelip sual sorunca,
Fasih lisan cevap açanlardan ét.

Emrîdip İsrafîl vurunca Sûr'u,
Hep ölenler kalkıp olunca diri,
Sağ elimden yetir amel defteri,
O tahtrevana geçenlerden ét.

Cehennem kükreyip saçınca dehşet,
"Ümmetimdîr" dêsin Fahr-ı Risâlet,
Sîrat köprüsünü geçir selâmet,
Kuş gibi semâda uçanlardan ét.

Dahi korku kalmaz geçince andan,
Beşâretler gelir hûri gîlmandan,
Soruben tarhını Şâh-ı Merdân'dan,
Sâkî-yi Kevserden içenlerden ét.

Bağışla suçumu Gaffar adındır,
Tevessûl Habîb'in, Muhammed'indir,
En ednâya yâtmış hûri vâdindir,
Hesapsız ikapsız kucanlardan ét.

Gerçi günahkârim, dinim İslâm'dır,
Günahım çok ise hulusim tamdır,
Bir ehl-i kebâzir Sâbit Müdâm'dır,
Affedip suçunu geçenlerden ét.

(Aslan, 1978: 211-212)

Aşağıdaki niyazında şair: "Allah, Peygamber, Penc Âl-i Aba, Haydâr-ı Kerrâr" ve gerçek erenlere "dost" deyi çağırıp, onların maneviyatına sığınır ve başkalarına da bunu hatırlatır:

Éy dil eksigimi iste Allah'tan
Hakiki bir yâra çağır "dost" dêyü
Rûhum vücut buldu Ümmü'l Ervah'tan
Ol Nûr-ı Muhtar'a çağır "dost" dêyü.

Dostluk umma yeşilbaşlı sonadan
Cefaci halk olmuş onlar binadan
Şevkatı artıkdir ana atadan
Yük olmayan var'a çağır "dost" dêyü.

Dostun dosta muhabbeti bir ola
Dost uğrunda civān ömrü pîr ola
Dost adın dar günde destigir ola
Dosta sâdîk yâra çağır “dost” déyü.

O dostun aşkıdır âşıka cebâ
Makamı Beytullah, mekânı Kâ’be
Dostumun dostudur Penc Âl-i Aba
Haydâr-ı Kerrâr’da çağır “dost” déyü.

Dost başında solmaz lâleler biter
Müdâm, dost bülbülü gülşende öter
Dost yolu kervanı on iki katar
Gerçek erenlere çağır “dost” déyü.

(Aslan, 1978: 215)

Medrese tâhsili görmüş olan Posoflu Âşık Sâbit Müdâmî, aşağıdaki müseddesinde muharrem ayının Kerbelâ olayıyla kazandığı anlam ve önemi vurgulayan muhteşem bir mersiye örneği verir:

Ne gülersin behey insan, bu âlem dopdolu
ğemdir
Sana gösterdiği ihsân, yağıñ bil kâtit-i
semdir
Akit sırıski ayninden, hezâr yâreye
merhemdir
Eğer vahdet bülbülüysen, bülbülün feryâdi
demdir
Bir güldersen, iki ağla, bu bir isbât-ı
muhkemdir
Benim içim kan ağlıyor, daimâ gözlerim
nemdir
Zemîn ü âsümân ağlar, gelen mâh-ı
muharremdir.

Velâyâlin Aşrı diye Hakk kasem içer bu aye
Muhamrem'e de şâmildir, değil yalnız
Zilhicce'ye
Bu bir rumz u işârettir, ol resûl-i Kibriyâ'ye
Âgâh olan ferîstahlar toplandı arş-ı âlâye
Şâh Hüseyin Etsa ile geldi Dêşt-i Kerbelâye
Benim içim kan ağlıyor, daimâ gözlerim
nemdir
Zemîn ü âsümân ağlar, gelen mâh-ı
muharremdir.

Bu hâldan bî-haber olan yabanî gul
Bahâimdir
Geyüp kâmîs-i ǵafleti, hâb-ı ǵaflette
nâ'imdir
Uyumaz evliyâullah, ibâdet ile kâ'imdir
Değil insan, geyik bile Aşr-ı Haram'da
Sâimdir
Hubüt-i âdemden beri gelen bir devri-
dâ'imdir
Benim içim kan ağlıyor, daimâ gözlerim
nemdir
Zemîn ü âsümân ağlar, gelen mâh-ı
muharremdir.

Mukarreb ferîstahların iptidâ hilkatı bunda
Hilkat-i âdem-i Havvâ Cennet'ten ric'ati
bunda
Aldı dünyayı Tûfân-ı Nûh, ahir selâmeti
bunda
Halîl'in nâri Nemrut'tan, helâsâ necâti
bunda
Yâtmış iki etbâ ile Hüseyin şehâdeti bunda
Benim içim kan ağlıyor, daimâ gözlerim
nemdir
Zemîn ü âsümân ağlar, gelen mâh-ı
muharremdir.

Bu ayda kayda geçmiştir, hadîsâti on
Nebî'nin
İsa, İdris, Ya'kub, Yûsuf ve hem sabr-ı
Eyûbî'nin
Bunu izâha lüzum yok, ma'lumu şeyh u
sebînin
Encâmi hayra yerişmez, bu ayda kıyan
kebînin
Anca şâzilik demidir ol havâriç mezhebinin
Benim içim kan ağlıyor, daimâ gözlerim
nemdir
Zemîn ü âsümân ağlar, gelen mâh-ı
muharremdir.

O Sutân-ı Şehîdân'ı bu ay saldılar kemende
Lânet Şîmr'e dahi 'Emr'e, kim olduysa ona
bende
Hânedân-ı Ehl-i Bâyeti buraktı mel'un
nâlende
Yezîd-i bî-dîn mel'unun bürünmüştür
gözleri
kanda
Perîşân-ı Ehl-i Bâyet'e gülüp eylediler hande
Benim içim kan ağlıyor, daimâ gözlerim
nemdir
Zemîn ü âsümân ağlar, gelen mâh-ı
muharremdir.

Ağla kemter şair Müdâm, ol Hânedân'ın
aşkıma
Mustafâ'nın, Mürtezâ'nın, Hulk-ı Rîzâ'nın
aşkına
Şâh Hüseyin ü Zeynel, Bağır, Câfer, Mûsâ'nın
aşkına
Tâkı, Nâkı, Elesger ü Mehdî Livâ'nın
aşkına
Gürûh-ı Nâci'den gelen hep evliyânın
aşkına
Benim içim kan ağlıyor, daimâ gözlerim
nemdir
Zemîn ü âsümân ağlar, gelen mâh-ı
muharremdir.

(Aslan, 1978: 215)

KAĞIZMANLI CEMÂL HOCA

Kars ili, Kağızman ilçesi, Çamuşlu köyünde dünyaya gelen İsmail Cemâl'in babasının adı Abdullah, annesinin adı Şerife'dir. Medrese eğitimi sırasında Kur'an ve Arapça öğrenir. Ardından köy imamı olur. Nakşibendî Tarîkatı şeyhlerinden Muhammed Kürevî ve Tahir Efendi etkisiyle şîrlar söyler. Eserlerinde Nakşibendî olduğunu ifade eder. Nitekim eserlerinde bu tarîkatın izleri vardır. Şairin eserlerindeki derin dinî bilgi yanında Ali, Ehl-i Beyt sevgisi ve On İki İman bağılılığı da onun Nakşîliğinin yansımalarıdır.

Şair insânî bir aşk da yaşamış olup kendi köyünde Nisbet adlı bir kızı sevmiştir.

Din adamı olduğu hâlde softaları, yobazları, sahtekârları, riyâkârları eleştirmiş ve hicvetmiştir. Güçlü bir irticâlı söyleme ustası olarak şöhret bulmuştur. Lirik söyleyişi ve ahenkli terennümleriyle dikkat çeken Cemâl Hoca, hayattan tespit ettiği gerçekleri sunmada önemli bir ustadır.

Cemâl Hoca 1957 yılında 75 yaşında ölmüştür.

Cemâl Hoca'nın aşağıya alınan terci-i bend türünde ve sicillemeye tarzındaki eseri, Türk edebiyatında, Kerbelâ konusunda yazılmış en güzel manzum metinlerden biridir.

SİCİLLEME (TERCİ-i BEND)

Yezid'e nâlet olsun niçün uydu hevâya
Allah Allah bu ne hâl yaptı ehl-i abâ'ya
Hasan'a ağu vîrdi, zulmetti şehzâdeye
Ümmet gözün kör ola, hele gel bu sahrâya
Şimîr çaldı hançeri, gerdan-ı hub-zîbâya
Nâlet ola o kelbe, düse kahr-ı Hûdâ'ya
Esen yeller haber vîr bu hâli Murtazâ'ya
De ki çifte kuzular gitti dâr-ı bekâ'ya
Âl-i Yezid zulmünün sesi çıkar semâya
Bu ne cefâdır Allah, evlâd-ı Mustafâ'ya
Hüseyin atdan düştü sahrâ-i Kerbelâ'ya
Cibrîl, kurban, haber vîr, kabrinde
Mustafâ'ya

Çifte külesi düştü, arşu'rrahmân ağlıyor
Kürsü kalmış kararsız, kevn ü mekân ağlıyor
Levh-i mahfuz kalemi, emr-i fermân ağlıyor
Seçdede Cibrîl ağlar, melekler kan ağlıyor
Sekiz cennet, yedi nâr, heft âsumân ağlıyor
Mâtemdedir, yıldızlar, mâh-i tâbân ağlıyor
Gün yüzün gûbar almiş, cümle cihân ağlıyor
İdris secdeye düşmüş, hûri gîlmân ağlıyor
Seher yeli durulmuş, durgün ummân ağlıyor
Kerbelâ çöllerinde, çifte civân ağlıyor
Hüseyin atdan düştü sahrâ-i Kerbelâ'ya
Cibrîl, kurban, haber vîr, kabrinde
Mustafâ'ya

Hasan'ın ağu içti, leb-i sükker ah çeker
Hüseyin atından düştü, kime şikâr ah çeker
Nerde kalmış acabâ, bak Zülfikâr ah çeker
Ali'nin on bir oğlu, yerde yatar ah çeker
Fâtma ana ciğeri sizler sizler ah çeker⁵
Ümmügûlsum, Rûkiye, çifte nigâr, ah çeker
İbrâhim, Kâsim ağlar, kilar zâr zâr ah çeker
Hatice ana duymuş, yavrum diyer, ah çeker
Meryem, Asîye gelmiş, ağlar ağlar ah çeker
Havva, "Hasan Hüseyin' im!" diyer diyer, ah çeker
Hüseyin atdan düştü sahrâ-i Kerbelâ'ya
Cibrîl, kurban, haber vîr, kabrinde
Mustafâ'ya

Medîne dağlarında, süsenle sünbül ağlar
Taksîrat nedir, atmaz, esmez oldu yêl ağlar
Dağlar ingil ingilder, sular sarhoş sêl ağlar
Cümle kuşlar figanda, bak derili bülbül ağlar
Vîrânedi baykuşlar hû çeker, yil yil ağlar
Kerbelâ'ya kulak vîr, sahra ağlar, çöl ağlar
Biten otlar baş eğmiş, çiçek, çimen, gül ağlar
Nâlet ola Yezid'e, şâh u gedâ, kul ağlar
Ey Murtazâ, gel yetiş, binekte Düldül ağlar
Hasan'ın ağu içmiş, gözyaşları göl ağlar
Kerbelâ imdâd ister, gözler seni yol ağlar
Hüseyin atdan düştü sahrâ-i Kerbelâ'ya
Cibrîl, kurban, haber vîr, kabrinde
Mustafâ'ya

5 Bu benddeki ilk beş müsra ve nakarat müsraları ile sonraki bend (2. müsra hariç) Sabahat Akkiraz tarafından besteli olarak kasete okunmuştur.

Hazret-i Âdem, âlî-şân nebî-zîbâ ağladı
İdris Firdevs içinde, kasr-ı a'lâ ağladı
Nuh ile Hud, Salih'i düştü zar-zar ağladı
İshak Nebî, İbrahim, İsmail, Harun ağladı
Yakub, Yusuf, Şuayb, Lût, hem de Yahya ağladı
Zekeriyâ zikrinde, Tûr'da Mûsâ ağladı
Mekke, Medîne, Kubeyîs, Tûr-i Sînâ ağladı
Dahi Hârûnla Da'vûd, Süleymân da ağladı
Dertli Eyûb'la Cercis, İlyas da ya ağladı
Elyasa, Zülküfl'ü, hem Meryem, Isâ ağladı
Hüseyin atdan düştü sahrâ-i Kerbelâ'ya
Cibrîl, kurban, haber vîr, kabrinde
Mustafâ'ya

Cemâl Hoca, Yezid'i Yâr'a tapşur, kahr ola
Ah çeküben ağa gel, zâra tapşur, kahr ola
Lânet Âl-i Yezid'e, ere tapşur, kahr ola
Yüz on dört sûredeki sirra tapşur, kahr ola
Hazret-i nûrdan düşen tere tapşur, kahr ola
Yüz suhûfun serveri çâr'a tapşur, kahr ola
Bin bir kelâm tuhfesi, Tûr'a tapşur, kahr ola
Bu da'vâyî te'hîr et, haşre tapşur, kahr ola
Âl-i Yezid sevk olur, nâra tapşur, kahr ola
Alır bu tadi anda, BİR'e tapşur kahr, ola
Hüseyin atdan düştü sahrâ-i Kerbelâ'ya
Cibrîl, kurban, haber vîr, kabrinde
Mustafâ'ya
(Köktürk, 2007: 295-298)

Cemâl Hoca aşağıdaki eserinde ise
Âdem ile Havva'dan başlayarak gelen en-
biyayı sırasıyla; Şit, Nuh, Sâlih, İshak, İbra-
him, İsmâîl, Yâkub, Yûsuf-ı Ken'ân, Eyyûb,
Lut, Yahyâ, İsa, Zülküf, İlyas, din serveri Hz.
Muhammed Mustafa şeklinde zikrettikten
sonra sözü Hazret-i Ali'ye getirerek: "Bak,
Ali Merdân'ı da yer yedi" der:

Hiç idrâkin var mı, éyle tefekkûr,
Âdem-i Zîbâ'yı yer yedi yedi
Bunu hatırlamaz ehl-i tekebbür
Hazret-i Havvâ'yı yer yedi yedi.

İdris ile Şit'e kalmadı dünyâ,
Bak ki Nuh Nebî'ye ne kıldı deryâ,
Bir kez sonun düşün, iyi kıl hülyâ
Her gelen kimayı yer yedi yedi.

Gelen Enbiyâ-yı Bâki ne étti,
Ecel pençesinden kementler attı,
Bu dille Sâlih'i aldı da gitti,
İshak gibi bayı yer yedi yedi.

İbrahim, İsmâîl, Yâkub'u yaktı,
Nice buncaleyin binâlar yıktı,
Yûsuf-ı Ken'ân'ı çâha bıraktı,
Güzel Zelîha'yı yer yedi yedi.

Eyyûb'u ağlattı kör étti gözden,
Géce gündüz ayrılmazdı niyazdan,
Lut'a bakın, ibret alın bu sözden,
Kestirdi Yahyâ'yı yer yedi yedi.

İsa vü Zülkün ü İlyas hanidir,
Nübüvvet hamleden libas hanidir,
Kef ü nundan olan esas hanidir,
Bunca ümerayı yér yedi yedi.

Cümlesi din serveridir yarına,
Acep bu dünyada kimler barına,
Bir gün nöbet gelir din serverine,
O nûr-ı Hüdâ'yi yér yedi yedi.

Seni de güldürmez éy Cemâl Hoca,
Bu dünyâya mîyil verme bêyhuda,
Cümle Kureyşî emsâli hep Hüdâ,
Bak Ali Merdân'ı yér yedi yedi.
(Aslan, 1978: 118-119)

Cemâl Hoca yöresindeki Türkmen elinde (Alevî Türkler arasında) yedi ay kalmış olmakla edindiği izlenim ve heyecanı, Âl-i Abâ yolundaki duygularını On İki İmam'ı zikrederek dile getirir:

Yedi mah éylendim Türkmen élinde,
Şimdi vakit geldi, ayrılacağım,
Can vérirler Âl-i Abâ yolunda,
Ben o sevgiyile barınacağım.

Hazret-i Ali'ye can vérendirler,
Kerbelâ Şahi'na hürmet éderler,
Kim sevse Hüseyin'i çekmez kederler,
Bu babda ben dahi kâm alacağım.

O Zeynel Âbidin gözlerim nûru,
Hümmetinden gönlüm bulmuş serveri,
Ben itiraf éttim her bir kusuru,
Îmâm-ı Câfer'e kul olacağım.

Mûsa Kâzîm ile Muhammed Bâker,
Întizâr didemden nemleri döker,
Bu gönlümde bir yol açılsa eğer,
Gidip eşigine sarılacağım.

Ah çeküben Tâkî dêyip haykîram,
Nâki Rızâ, hem Asker'i çağırıam,
Ben Âl-i Yezid'e Lânet okuram,
Durup o münkire darılacağım.

Der Cemâl, çok çekmez, kurulur tahtı,
Aman Allah, aman, bozmayın ahdi,
Bugün yarın gelir Hazret-i Mehdî,
Düşüp ayağına, yüz süreceğim.

(Aslan, 1978: 140-141)

Cemâl Hoca, "...söyle derdimi" redifli gazelinde ise bâd-ı sabâya ve Muhammed Mustafa'ya seslenir. Onlardan, derdi olan Âl-i Abâ (Ehl-i Beyt) aşkıni; çole, sahraya, sevdiği Leylâ'ya, Mûrşid-i Kübrâ'ya, bâg-ı vahdete, bülbül-i şeydâye ve âleme rahm éyleyen Mevlâ'ya söylemelerini ister:

Bâd-ı sabâ sevdigim Leylâ'ya söyle derdimi,
Mecnun'am, dağları geç, sahrâya söyle derdimi,

Hâlimi kıl sen tefehhüm Âl-i Abâ aşkına,
Bendesiym, Mûrşid-i Kübrâ'ya söyle derdimi.

Derdinin dermâni için var pîr-i muğana git,
Âşikâr étme sakın, ma'nâ'ya söyle derdimi.

Dağları tartar günâhım, affederse kime ne,
Yüzü kara bendesiym, e'lâye söyle derdimi,

Arzusu Cemal Hoca'nın gülerini dermeğe,
Bâg-ı vahdet, bülbül-i şeydâye söyle derdimi.

Yâ Muhammed, kıl terahhüm, hâlime rahm
éyle sen,
Âleme rahm éyleyen Mevlâ'ya söyle derdimi.
(Aslan, 1978: 173)

Yine aldığı medrese tahsilinin de bir sonucu olarak yazılan ve aşağıya alınan güzel müstezâdında Cemâl Hoca: "Bağışla sen bizi

Yâ Rab, Âl-i Abâ'ya" diyerek Âl-i Abâ'nın hatırına Allah'tan bağışlanmak diler:

MÜSTEZÂD

Âlem-i ezelde benim bir sevdigim var,

Âşikinam yâr

Sanma ki ağıyâra ben vermişem efkâr

Ver sen bana âr

Bezm-i Elest'ten de belâ dëmişem, vallah;

Hazret-i Allah

Herkese bir lutf éyledin, bana da bu kâr

Ah ile ezbâr

Geçti mi yâ dergâhına çektigim ah?

Açıldı mı râh?

Ahimî yazdır deftere, éyleme kenâr;

Kılma mükedder.

Binbir ismin hürmetine bağışla beni,

Cümle yâreni,

Hürmetine sevdigin ol Hazret-i Muhtar,

Revze'de yatar.

Bağışla sen bizi Yâ Rab, Âl-i Abâ'ya;

Ümmet'e saya.

Her kulun cûrmünü kılma aşikâr,

Éy Perverdigâr!

Keser mi senden gümâni, ümîdi? Kul Cemâl'e bak;

Aşk oduna yak.

Éy bedî-i Erd-i Semâ, kudretin yeter,

Sâilin şiler.

Hem mütihsin, boş döner mi mutrib
kapından?

Doymaz tadından.

Onun istediği ver, hep sende var var

Kîlmışam ikrâr.

(Aslan, 1978: 175-176)

Son olarak usta şair Cemâl Hoca'nın güzel bir müseddesi:

MÜSEDDES

Sakın dil verme dünyaya; kamu fèyli hebâdîr bil,

Çeker fevke, çalar sefle, hep işleri selâdir bil,

Tercüme-i Nûr-ı Hûdâ, din evvel Mürtazâ'dır, bil,

Gayra mèyil véren gâfil, yarın Hâk'tan cüdâdîr bil.

Ārzû kıl mülk-i bekâyi, hoş bu dünyâdan ahiret,

Ne var bunda? Kamu anda, görürsün cemâl-i Cennet.

Bize böyle haber véren İki Cihânın Sultânı, O Han'a kalmayan dünyâ seni kîlär mi mîhmânî

Geldi gitti Süleymanlar, nic'oldu Nûşîrevânî?

Bulmadı derdime çâre yere vîrdi o Lokmân'ı.

Ārzû kıl mülk-i bekâyi, hoş bu dünyâdan ahiret,

Ne var bunda? Kamu anda, görürsün cemâl-i Cennet.

Hani Adem ile Havva? O cennetten çıkış geçti,

Şit, Sâlih, İbrahim hem İsmâîl, Yakub geçti, Hazret-i Nuh sefinede umman ile akip geçti,

Hâsîli her nebî-mûrsel bu dünyaya bakıp geçti.

Ārzû kıl mülk-i bekâyi, hoş bu dünyâdan ahiret,

Ne var bunda? Kamu anda, görürsün cemâl-i Cennet.

Bunca evliyalar bunca çektiler cevr-i sitemi,

Ne arzına, ne çâhîna bir kılmadı rağbeti, Gel ey nefsim, gèce gündüz Hakk'tan iste hidâyeti,

Ecel gelmiş, başucunda içerir sana şerbeti, Ārzû kıl mülk-i bekâyi, hoş bu dünyâdan ahiret,

Ne var bunda? Kamu anda, görürsün cemâl-i Cennet.

Çok güvenme mülke mala, bu dünya sana da kalmaz.

Ne bir gedâ, ne bir sultan, o mülk-i hana da kalmaz,

Ne âşıga, ne mâşûga, o şîrîn câna da kalmaz.

Ahr birgün salar kabre, Cemâl Tûran'a da kalmaz.

Ārzû kıl mülk-i bekâyi, hoş bu dünyâdan ahiret,

Ne var bunda? Kamu anda, görürsün cemâl-i Cennet.

(Aslan, 1978: 176-177)

POSOFLU YÜSUF ZÜLÂLÎ

1873 yılında Posof ilçesine bağlı Suskap (Âşık Zülâlî) köyünde doğmuştur. Sülalesi Şekeroğulları olarak bilinir. Babasının adı Abdullah'tır. Köy hayatı yaşayarak büyümüş ve medrese tâhsili yapmıştır. Komşu köy Varhana'dan Âşık Abbas'ın yanında düğünlerde yetişmiştir. Çıldırılı Âşık Şenlik ve Erzurumlu Sümmanî ustalarla görüşüp atışmıştır. 29 yaşındayken karısını kaybetmesi onun üzerinde çok etkili olmuştur. İstanbul'daki kardeşi Hasan Efendi'nin yanına giderek bir yandan medrese tâhsili görmüş bir yandan da Ziraat tâhsili yapmıştır. Bir ara Posof'a dönen âşık, daha sonra Afyon'a yerleşmiştir. Zülâlî orada ölmüş ve oraya gömülmüştür. "Bâdeli" âşiklardan olduğu söylenen Zülâlî'nin sevgilisinin adı Peri'dir.

Şiirlerinin dili canlı bir halk dilidir. Şiirlerini ayrılık acısı, aşk, kahramanlık, tabiat güzellikleri konularında söylemiştir. Zülâlî de çağdaşı diğer yöre şâirleri gibi Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve diğer kahramanlarımız hakkında çok değerli eserler vermiştir.

Aşağıya alınan ilk şîri, şairin rastladığı bir güzele söylediği şîirlerdendir. Şiirden, şairin kendisine koşma söylediği kızın; Kars, Ardahan ve Erzurum yörelerinde büyük bir isabetle ve zarafetle "Türkmen" olarak addandırılan Türk soylu Alevîlerden olduğu anlaşılmaktadır. Karacaoglan yaklaşımlı bir şair olarak Zülâlî bu Türkmen güzeline, onun mezhebi ve meşrebine uygun bir anlayışla seslenmiştir:

Türkmen kızı sen mevlâyi seversen,
Salma bir acâyip töhmete bizi.
Kerbelâ'da yatan Hasan, Hüseyin,
Dilerim bağısla o zata bizi.

Hâk olur turaba dökülür saçın
Hakk'ın dîvânda soralar suçun
İnsaf et bağıyla dört kitap için
İncil, Tevrat, Zebur, Furkan'a bizi

Adâlar boynumu vurur nafile,
Güzelde zâlimlik olur mu böyle,
Özün kes başımı, vérme yâd éle,
Bir zaman kapıda kul éyle bizi,

Bir ateş istedik hoş lisân ile;
Mahşer günü haşr olasın onile,
Serasker misâli, kalem kân ile.
Yazmayın günahkâr sirkate bizi.

Gönülde ötüşür kumru kazları,
Dilinde zikr édermuğu sizlari
Zülâlî çağırır Türkmen Kızları
Beyhûde salmayın sevdâye bizi
(Aslan, 1978: 53-54)

Zülâli, aşağıdaki şiirinde ise Hazret-i Ali'nin Ağ Dev'i hurma yaprağıyla (hurma lifiyle) ayak başparmaklarından bağlayarak tılsıma düşürdüğünü anlatır:

Biraz târif édem târik-i râhtan
Hakk ateşi cism ü câna düşüptür
Dünyâ zulmet, bu yér gökler yoğiken
Şölveliği hangi dâne düşüpdür.

Ol dâne yürüdü tifil çağ iken
Nûra gârk olmuþtu resmi ağ iken
Melekler variken, insan yoðiken
Bir ifrit şöhret ü şâne düşüpdür

Şöhret ile şâni aldı destine,
Od yaþaydi, kâr étmezdi üstüne
Meyîl düştü ol dânenin kastine
Íkisi de bir méydâne düşüptür.

Méydana girende cevlâni éder,
Döktü oyunbâzlık, éyledi hüner,
Ol vâde lâ'ine bir pençe döner
Onun işi pek yamâne düşüptür.

Yaman oldu, aklı gitti başından,
Kanla söktü otuziki dışinden,
Hurma kökü ulaştırdı pêşinden,
Bend oluban dev cihâne düşüptür.

Cihan da aynına giyindi kara,
Baktı vücûduna, sökündü yara,
Çok Nebî'ye vardı bulunmaz çäre,
Dèdi "yolun Süleymân'e düşüptür"

Vardı Süleymân'a "Usandım cândan,
Bu ne karğıþıdı, âzâd èt benden"
Süleymân dèdi ki "korkaram ondan,
Senin yolun o dîvâna düşüptür"

Vardı o dîvânda durdu, ağladı,
Her derdini Pêygamber'e söyledi,
Dèdi "Ífrît, seni kimler baþladı?"
Haman gözü Haydar kâna düşüptür.

Haydar kân bağlayıp gözünü açtı,
Nêçe sehr ü hafta, seneler geçti,
Engin şerbetinden yüzlerce içti,
Der Zülâli bahr ummâna düşüptür.

(Aslan, 1978: 77-78)

Âşık, aşağıdaki "on beþli dîvân"ında imanının kaynaklarını zikrederken, "On İki İmam, Üçler, Beşler, Yediler ve Kırklar"dan da bahsetmeþi "mûrşidine hizmet yolunda bir gereklik olarak görür:

Bizi yoktan var éyleyen Sübhan'ı bilmez miyim,
Cümle nâsa rizik véren yezdân'ı bilmez miyim,
Hakk buyurdu Cebrâ'il'e "var Habîb'ime" dêyu,
Nâzil oldu âyet âyet, Furkân'ı bilmez miyim?

Lâ'in Şeytan şöhret alır, olmazsa akıl eger,
Vâsil oldu kemâlâtâ Resûl-i şânin meger,
Tâ elest-i bezm'den beri emreder
Perverdigâr
Ehl-i İslâm hoş şerâfet, giryâni bilmez miyim?

Der Zülâli âşık oldum, Bâg-ı Ridvân
yârimiz,
On İki İmâm yanında beyânolur sırrımız,
Üçler, beşler, kırk, yediler hepsi bizim pîrimiz
Ehl-i mûrşidime hizmet, erkânı bilmez miyim?
(Aslan, 1978: 103)

ÂŞIK NURU

Âşık Nuru, Çıldırlı Âşık Şenlik'in oðlu ve çiraðı olan Kasım'ın oðludur. Ísmi ve şöhreti, Şenlik gibi bir dedenin, Kasım gibi bir babanın gölgesinde kalmıştır. Böyle bir dedenin torunu olmak, kuþkusuz bir şans, bir talih olduğu kadar talihsizliktir. Nitekim onun bulunduğu zirveye ulaşmak, o zirveyi aşmak zordur.

Nuru'nun şiirleri sayıca azdır. En ünlü ve en kaliteli şîrlерinden biri aşağıya alındığız şîirdir. Şair bu şîerde güçlükler karşısındâ Hazret-i Ali ile Hazret-i Hamza'yı anar:

Belki Mövlâm gûra bizim binayı
Ítirmişem elâ gözlü sonayı
Bayram gelsin, ağ ellere  nayı
Getir gözyâsimla ezim sevdigim

Her nefesde Hakk'ın ismin anaram
Yâlkensiz pervana olup gezerem
Dügmen çözsen, Kerem kimi yanaram
Yanarsam da yanım özüm sevdigim

Terlan diye diye baþrum ezildi
Alnimâza gâra yazı yazıldı
Yad el degdi, sırma têller bozuldu
Getir dâne dâne düzüm sevdigim

Ali yohdu, bólüh bólüh böldüre
Hamza yoh kû seni burya aldıra
Nuru Ankara'da, yarı Çıldır'da
Elim tutmur nâme yazım sevdigim
(Olcay vd., 1976: 375-376)

SONUÇ

Bu çalışmada ele alınıp incelenen Sünnî-Hanefî şairlerin eserlerinde Ali sevgisi, Ehl-i Beyt sevgisi, Kerbelâ acısı, Yezit ve Şimîr nefreti, Muhamrem yas ve matemini duyma ve o acıyi ifade etme, On İki İmam'ı kabul ve onların ruhaniyetine sığınma çok açık olarak görülmektedir. Bu büyük ustaların Ali sevgisindeki içtenlikleri, peygamber evlâtına bağlılıklarını, Kerbelâ acısını cezbe içerisinde terennüm edişleri çok etkileyicidir. Onlar, bâde içişlerini, âşık oluşlarını, şiir iklimindeki başarılarını "Sâki-yi Kevser" olan Ali'ye borçlu olduklarını ihsas ve ifade etmişlerdir.

Allah hepsine bu fillerine göre muamele eyleye...

KAYNAKÇA

- ASLAN, Ensar. (2001). Çıldırî Âşık Şenlik, Hayatı, Şiirleri, Karşışmaları, Hikâyeleri. Diyarbakır.
- _____. (1978). Doğu Anadolu Saz Şairleri. Erzurum.
- _____. (2013). "Kahraman Halk Şairi Âşık Şenlik". Çıldırî Âşık Şenlik Sempozyumu. Çıldır.
- BAKİLER, Yavuz Bülent. (1989). Aşık Veysel. Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican. (1999). "Ağzı Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri". Ağzı Araştırmaları Bilgi Şöleni. Ankara.
- KAYA, Doğan. (1994). Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatı. Sivas.
- KÖKTÜRK, Şahin (2007). Kağızmanlı Cemal Hoca. Ankara.
- OLÇAY, Selahâhattin vd. (1976). Arpaçay Köylerinden Derlemeler. Ankara.
- ÖZSOY, Bekir Sami; ATAMAN, Halil İbrahim. (1994). Posoflu Sabit Müdâmi. Kayseri.

علی

ANADOLU KADIN MERKEZLİ ZİYARET YERLERİİNDE ZAMAN/MEKÂN ALGILAMALARI

THE TIME/ SPACE PERCEPTION IN THE WOMEN CENTERIC PLACES TO VISIT IN ANATOLIA

Çiğdem MOLLAİBRAHİMOĞLU¹

ÖZET

İnsan; organik ve temel ihtiyaçlarının karşılanması için birtakım çabalar, arayışlar içindedir. Bu ihtiyaçların, değişen şartlara bağlı olarak yeni çevreler yaratılarak çözümlenmeye çalışılması; kültürün de bir parçasıdır. Nesneler, eylemler ve zihniyetler sistemi olan kültür; insan davranışlarını ve bunların temelindeki dinamikleri bir bütünü olarak örgütleyen oluşumdur. Bu oluşuma canlı, cansız tüm varlıkların, dişil ve eril unsurların katkıları vardır. Kadın da bu kültür oluşumlarında çeşitli "işlev"lerle yer alır. Anadolu inançlarında kadın; tarihî, mitolojik, dînî bir sentezin arka planıyla yer alır. Varlığın iki unsurundan -kadın/erkek- biri olması sebebiyle onu yaşamdan ve yaşamın gereklerinden takip etmek mümkündür. Kadının işlevlerinin tespiti, zaman-mekân kavram bakımından çok yönlü bir yaklaşımı gerektirir. Herhangi bir gizemin bulunduğu her yerde zamanlar bir düzene tabi tutulur. Anlatılarda "zaman-mekân-olay-şahıs", bü-

tünlüğün mühim unsurlarındandır. Mekân, olayın geçtiği anı belirtmenin yanında inşasından başlayarak da tanıklık ettiği bir zaman dilimini ifade eder. O halde mekân, çok boyutlu bir varlığın da ifadesidir. Söz konusu bu kavramların etkileşimi, Anadolu kadın merkezli ziyaret yerlerinin zaman/mekân algılamalarının çözümlenmesi gerektiğinin temel kanıtidır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, İşlev, Zaman, Mekân, Ziyaret Yeri.

ABSTRACT

Human is in search and struggle to meet its organic or basic needs. Trying to solve these requirements depending on the changing conditions by creating new environments is also a part of the culture. Culture, which is a system of objects, actions and mentalities, is the formation organizing the human behaviour and their underlying dynamics as a whole. Living or non-living, all feminine and masculine forms of creations have contribution on this formation. Women also take place in this culture formation with various functions. In ancient